

Birinci Dünya Savaşı'ndan İzmir'in İşgaline Söke Kazasında Rum Faaliyetleri
Greek Activities in the Söke Accident to the Occupation of İzmir from the First World War

Abdullah Doğtekin*^{ID}

MAKALE BİLGİSİ

Araştırma Makalesi
Research Article

Sorumlu yazar/Corresponding author:

* Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü
abdullahdogtekin@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-5070-3666

Başvuru/Submitted: 29 Ekim 2021

Kabul/Accepted : 6 Ocak 2022

DOI: 10.20860/ijoses.1016430

Atıf/Citation:

Doğtekin, A. "Birinci Dünya Savaşı'ndan İzmir'in İşgaline Söke Kazasında Rum Faaliyetleri". Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, 17 (2022): 1-23.

Öz

Bu çalışmanın temel amacı, I. Dünya Savaşı'ndan İzmir'in işgaline kadar olan süreçte Rumların tutum ve davranışlarında meydana gelen değişimler ile Söke kazası ve çevresinde gerçekleşen Rum faaliyetlerini ortaya koymaktır. I. Dünya Savaşı boyunca Söke'den kaçarak düşman devletlerin ordularında görev alan ve onların lehine faaliyet gösteren Rumlar, Mondros Ateşkesinin imzalanmasını takip eden günlerde üzerlerinde bu devletlerin askeri üniformaları olduğu halde Söke'ye dönmeye başladılar. Savaş boyunca düşman yararına casusluk yapan, bilgi toplayan ve propaganda faaliyetlerine girişen bahsi geçen Rumlar, kurdukları çetelerle Müslüman köylerine saldırılar düzenlediler. Ele alınan dönemde adalardan özellikle de Sisam Adasından gelen Rumlar, Söke'nin yerli Rumlarıyla birleşerek cinayetler işleyip, Müslüman halkın mallarını ve hayvanlarını çaldıkları gibi Osmanlı ordusunda görev yapan Rum askerleri de firara teşvik ettiler. Yaptıkları tüm bu faaliyetlerde doğrudan Yunan hükümetinden emirler aldılar. İtilaf Devletleri ile iş birliği içerisinde yörenin Yunan hakimiyetine girmesi için bilinçli bir şekilde hizmet ettiler.

Anahtar Kelimeler: Söke, Sisam, Rum, Rum çeteler

Abstract

The main purpose this study is to examine the effect of group counseling program aimed at the main purpose of this study is to reveal the changes in the attitudes and behaviors of the Greeks in the period from the First World War to the occupation of İzmir, and the Greek activities that took place in and around the town of Söke. During the First World War, the Greeks, who fled from Söke and served in the armies of the enemy states and worked in their favor, started to return to Söke in the days following the signing of the Armistice of Mondros, with the military uniforms of these states on them. During the war, the aforementioned Greeks, who spied for the benefit of the enemy, collected information and engaged in propaganda activities, carried out attacks on Muslim villages with the gangs they founded. During the period under discussion, Greeks coming from the islands, especially Samos, united with the local Greeks of Söke, committed murders, stole the property and animals of the Muslim people, and encouraged the Greek soldiers serving in the Ottoman army to flee. In all these activities they took direct orders from the Greek government. In cooperation with the Entente States, they deliberately served to bring the region under Greek domination.

Keywords: Söke, Samos, Greek, Greek Gangs

Giriş

Söke kazasındaki Rum faaliyetleri, sadece incelenen dönemle sınırlı olmayıp Balkan savaşları dönemine, hatta bu savaşların da öncesine gitmektedir. Zira Söke'nin de içerisinde bulunduğu Batı Anadolu Bölgesine Yunanistan ve adalardan yönelen Rum göçleri, Yunan bağımsızlık hareketinden hemen sonra başlamış ve Milli Mücadele döneminde dahi devam etmiştir. Bu durumun en önemli sebebini hiç şüphesiz ki sosyo-ekonomik faktörler oluşturmaktadır. Zira, Anadolu Rumlarının refah seviyelerinin oldukça yüksek olması, bağımsızlığa rağmen Rumların Yunanistan'dan Anadolu'ya göç etmeleri sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle Söke'deki Rum nüfusunun fazlalığı İncelenen dönemde dahi dikkat çekici boyutlarda bulunmaktadır.

Söke kazasındaki Rum faaliyetleri, oldukça geniş kapsamlı bir konu olup, bir makalenin sınırlarını fazlasıyla aşmaktadır. Bu durum konunun iki ayrı makale şeklinde yayınlanmasını zorunlu kılmıştır. Bu araştırma, zikredilen konunun ilk bölümünü oluşturmakta olup, İzmir'in işgaline kadar olan dönemi ele almaktadır. İşgal ve işgal sonrası dönem ise daha önce yayınlanmış olan "Söke'nin İşgali ve İşgal Döneminde Rum Faaliyetleri"¹ isimli makalemizde ele alınmıştır. Bu yönüyle her iki çalışma birbirinin devamı niteliğindedir. Bu çalışmada, I. Dünya Savaşı'nın başlarından itibaren İzmir'in işgaline kadar olan yaklaşık beş yıllık süreçte, Aydın vilayetine bağlı Söke kazasındaki Rum faaliyetleri ile Osmanlı yönetiminin bunlara karşı almış olduğu tedbirler ve mücadele seyri incelenmiştir.

İşgal öncesi dönemde Yunanistan ve İtilaf Devletlerinden cesaret alan yerli Rumların neden olduğu yağma, gasp, katliam ve tecavüz olayları, adalardan gelen Rumlarla iş birliği içerisinde gerçekleştirilmiştir. Bu hususta özellikle coğrafi olarak Söke kazasının hemen karşısında yer alan Sisam Adası, Rumların yuvalandığı bir yer olarak önemli bir rol oynamıştır. Bu adadan kayıklarla gelerek Söke'nin İslam köylerine saldıran Rum çeteleri, yerli Rumlarla birleşerek bölgedeki Müslümanları katlettikleri gibi, hayvanlarını da çalarak Sisam'a kaçırmışlardır (Aydın, 1990, s. 82; Apak, 1990, s. 93). Balkan savaşlarıyla ihanetleri ortaya çıkan Rumlar, bu tutumlarını I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele döneminde de sürdürmüşlerdir. Eşkışalık faaliyetlerinin yanı sıra, casusluk, istihbarat toplama, Osmanlı ordusundaki Rumları firara teşvik etme ve propaganda gibi bir dizi eylemlerin içerisinde yer alan Rumların bu tutumları, ikamet ettikleri yerlerden alınarak devlet aleyhtarı bir davranış sergileyemeyecekleri iç bölgelere sevk edilmelerine neden olmuştur (Smith, 1978, s. 43-44; Sonyel, 2001, s. 690; Özdemir, 2007, s. 28-30).

Çalışma ele alınırken öncelikli olarak birincil kaynaklardan faydalanılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri BOA Arşiv belgeleri faydalanılan kaynaklar içerisinde ilk sırayı almaktadır. Bu belgeler içerisinde daha çok Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Asayiş Kalemi, Dâhiliye Emniyet-i Umumiye 3. ve 6. Şubeler, Dâhiliye Şifre Kalemi, Dâhiliye Kalem-i Mahsus, Dahiliye İdare-i Umumiye Ekleri, Hariciye Siyasi ve Bab-ı Ali Evrak Odası fonlarından faydalanılmıştır. Ele alınan araştırma konusuna bazı telif eserlerde kısmi olarak yer verilmiş olup, bu çalışmalarda genellikle sadece ATASE Arşivinden faydalanılmış ve benzer belgeler kullanılmıştır. Bu nedenle tekrara düşmemek adına ATASE Arşivine müracaat edilmemiştir. Bununla birlikte BCA Arşivi ile TİTE Arşivinde de katalog taramaları yapılmış ancak ele alınan konu kapsamındaki belgelere rastlanılamamıştır. Osmanlı arşiv vesikaları dışında belgesel kaynak olarak Aydın Vilayeti Salmameleri² ile Anadolu'da Yunan Zulüm ve Vahşeti³ isimli kaynaklardan da faydalanılmıştır. Araştırmada bu kaynakların yanı sıra incelenen tarihsel dönem dahilindeki hatıratlar ile telif eserlerden de faydalanılmıştır. Söz konusu literatüre "Söke'nin İşgali ve İşgal Döneminde Rum Faaliyetleri" isimli makalemizde yer verildiği için burada bir kez daha yer verilmemiştir.

¹ Abdullah Doğtekin, "Söke'nin İşgali ve İşgal Döneminde Rum Faaliyetleri", Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi, 13 (2021): 143-168.

² Salname-i Vilayet-i Aydın, H.1296/M.1878, H.1298/M.1880, H.1311/M.1893, H.1326/M.1908, Vilayet Basımevi.

³ Anadolu'da Yunan Zulüm ve Vahşeti (Matbuat Müdüriyet-i Vesaik-i Resmîyeye Müsteniden Kaleme Alınmış Garbi Anadolu'daki Son Yunan Fecayiiine Aid Risaledir), Matbuat ve İstihbarat Matbaası, Ankara 1338 (Hazırlayan: Mustafa Zahit Öner), Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul, 2020.

1. Birinci Dünya Savaşı'ndan İşgale Söke Kazasının İdari, Sosyo-Ekonomik ve Demografik Yapısı

Söke kazası; kuzeyde Kuşadası ve Ayasuluğ nahiyesi, doğudan Aydın ve Çine kazaları, güneyden Milas kazası ve batıdan ise Ege Denizi ile çevrilmiştir. Kazanın 605.500 dönümlük kısmını dağlık ve ormanlık araziler oluşturmakta olup, toplam yüzölçümü 1.326 kilometrekaredir (Salname-i Vilayet-i Aydın, 1908, s. 475-476). 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi ile Osmanlı Devleti; vilayetlere, vilayetler sancaklara, sancaklar kazalara ve kazalar da nahiyelere ayrılınca Sığla sancağına son verildi. Vilayet merkezi Aydın'dan İzmir'e alınarak Aydın sancak ve Söke ise bir kaza merkezi oldu (Gökbel & Şölen, 1936, s. 246-247). Söz konusu Osmanlı idari sistemi olunca Rumların, kalabalık bir nüfusa sahip olduğu ve güçlü bir mevcudiyet gösterdiği kasabaların belediye dairelerinde ve Osmanlı idare meclislerinde yer almaları olağanüstü bir durum değildi. Bu nedenle Osmanlı idari yapısından bahsedildiğinde Hıristiyan nüfusu dışarıda bırakan bir alanı asla düşünemeyiz (Ozil, 2016, s. 82). Bu durumu Söke kazası örneğinde de görmek mümkündür. Örneğin 1908 tarihli Aydın Vilayeti Salnamesinden öğrenildiğine göre belediye reisliği görevini Yani Kalanco Efendi isimli bir Rum yerine getirmekteydi. Tıpkı 1878 yılına ait vilayet salnamesinde görüldüğü gibi (Salname-i Vilayet-i Aydın, 1878, s. 109), 1908 yılında da idari görevlerin her birisinde Müslümanlarla birlikte Gayr-ı Müslim memurlar, bunlar içerisinde ise özellikle Rumlar görev yapmaktaydı (Salname-i Vilayet-i Aydın, 1908, s. 470-472).

Kazanın ekonomik yapısı ele alındığında hayvancılığın yaygın bir geçim kaynağı olarak yapılmakta olduğu ve yetiştirilen hayvanların çoğunluğunun İzmir sancağına gönderildiği görülmektedir. İzmir'in yanı sıra Sisam, Sakız ve İskenderiye ile de hayvan ticareti yapılmaktaydı (Salname-i Vilayet-i Aydın, 1908, s. 477). Venizelos'un, Batı Anadolu'daki Rumların sanayi faaliyetlerine dair 30 Mart 1919 tarihinde Kaklamanos'a gönderdiği bir raporda da ifade ettiği üzere, Rumlar bölge sanayiinin onda sekizini ellerinde tutmaktaydılar (Kitsikis, 1963, s. 206). Söke ekonomisinde de sanayi önemli bir yer tutmaktaydı. Daha 1878 tarihinde bile İngiliz tüccar Forbes'in Söke'de meyhan balı fabrikası bulunmaktaydı (Salname-i Vilayet-i Aydın, 1878, s. 113-114). 1908 yılı itibariyle kazada dört fabrika, 55 değirmen, yedi debbaghane ve beş kiremithane faaliyet göstermekteydi (Salname-i Vilayet-i Aydın, 1908, s. 475). Fabrikalardan ikisi buhar gücü ile çalışmakta olup, bunlardan biri meyhan kökü, diğeri ise pamuk imalatında bulunmaktaydı (Şemsettin Sami, 1996, C.4, s. 2688). Bunların haricinde Söke'de kunduracılık, saraçlık, demircilik, keçecilik ve semercilik gibi sanayi kolları da icra edilmekteydi (Salname-i Vilayet-i Aydın, 1893, s. 331).

Gayr-ı Müslimler, bunların içerisinde özellikle de Rumlar, Şefik (Aker) Bey'in de vurguladığı üzere sanayinin yanı sıra ticarete de hakim bir konumdaydılar. Avrupalı tüccarların Anadolu'daki çiftçiyle doğrudan irtibat kurma imkanları bulunmamaktaydı. Bu iletişim daha çok, bölgenin Müslüman üreticisini daha iyi tanıyan yerli Rum aracılar vasıtasıyla sağlanmaktaydı. Bu nedenle Rumlar, Avrupalı tüccarlarla Müslüman çiftçiler arasında gerçekleştirdikleri ticari aracılıklar sayesinde İslam ahaliye kıyasen daha müreffeh bir hayat sürdürmekteydiler (Köstüklü, 1990, s. 209). Söke kazasında da ticari hayat oldukça canlıydı. Kazada 1891 yılında 200 dükkân ve mağaza bulunurken (Şemsettin Sami, 1996, C.4, s. 2688), 1908 yılına gelindiğinde bu rakam 287 mağaza ve 544 dükkâna yükselmişti. Ayrıca bunların haricinde 15 han ve üç otel faaliyet göstermekteydi (Salname-i Vilayet-i Aydın, 1908, s. 475). Canlı bir ticari hayata sahip olan Söke'de Gayr-ı Müslimler, özellikle de Rumlar, hemen her iş kolunda varlık göstermişlerdir. Söke kazasına ait Şer'iyye sicillerinde yer alan bilgilere göre örneğin Söke'nin Rum mahallesinden Kör Kostanti, değirmen; buğday pazarcısı Dimitri oğlu Mihal, fırın; Hancı Nikola, han ve Garilakos isminde bir Rum ile Manol Vasil kızı Marya ise otel işletmeciliği yapmaktaydılar (Sarı & Şimşek, 2014, s. 969).

İncelenen dönem içerisinde kazanın demografik yapısına bakıldığında ise Söke kazasında nüfus çoğunluğunu Müslüman halkın teşkil ettiği görülmektedir. İkinci sırada ise Rumlar yer alıyordu. Ermeni ve Musevi Osmanlı vatandaşları ise kaza nüfusu içerisinde Müslüman ve Rumlara kıyasla oldukça azınlıkta kalıyorlardı. Şüphesiz ki Aydın sancağının kazaları içerisinde Rumların nüfus olarak en yoğun bulunduğu yer Söke kazası idi. Smyrne Turque'e göre 1891 yılı itibariyle Söke ve çevresinde 14.114 Türk ve Müslüman nüfusa karşılık 8.175 Rum Osmanlı tebaası ikamet ediyordu (Güneş, 2007, s. 74). 1891 yılına ait bir başka kaynak olan Kamus'ul Alam'da ise Söke'nin 54 köyü ve toplam 23.304 nüfusunun olduğu belirtilmektedir. Bu nüfusun

8.254'ü Rum, 59'u Ermeni, geri kalanı ise Türklerden oluşmaktadır (Gün & Özdemir, 1941, s. 25). Söke'nin Rum (bugünkü Kemalpaşa) mahallesi, Yoran (Yenihisar), Gülebeç (Güllübahçe), Domatce (Doğanbey), Akköy ve Bağarası'nın Rum (Kemalpaşa) mahallesi, Rumların ikamet ettikleri mahallelerdi (Çağbayır, 1989, s. 32). Müslüman mahalleleri ise Hamidiye, Konak, Yeni Mescid, Sultaniye ve Yeni Cami idi (Elmacı, 2007, s. 49).

Kaza nüfusuyla ilgili olarak 20. yüzyılın başlarına ait ilk resmi verileri yine 1908 yılına ait Aydın vilayeti salnamelerinden öğrenmekteyiz. Buna göre kazanın toplam nüfusu 33.460 olup, bunun 18.359'u Müslüman, 14.836'sı ise Rum ahaliden oluşmaktadır. Ermeniler ve Yahudiler gibi diğer gayrimüslim unsurların nüfusları ise 265'dir (Salname-i Vilayet-i Aydın, 1908, s. 474). G. Sotiriadis'e göre ise 1912 yılı itibarıyla en çok Rum içeren kaza, Söke kıyı kazasıydı. Kazanın 38.847 kişilik toplam nüfusunun 25.801'i Rumlardan oluşuyordu ve bu sayı kaza nüfusunun %66,4'lük kısmına tekabül ediyordu. Neredeyse tamamına yakını Rumca konuşan bu Rumlar, adalardan gelmişlerdi. Bunlar Bilge Umar'ın da belirttiği üzere (Umar, 1974, s. 13) daha çok, yakın zamanlarda Yunanistan'dan göç ederek bölgeye yerleşmiş olan ve hali hazırda Yunan uyrukluğunu sürdüren kimselerdi (Nakracas, 2005, s. 91-92). Yunanistan Anadolu'ya Rum nüfusu göç ettirme politikasını I. Dünya Savaşı boyunca sürdürdü. Savaşın başlarında Söke kazasının toplam nüfusu 36.976 olup, bunun 20.028'ini Müslümanlar, 16.720'sini Rumlar, 133'ünü Ermeniler ve 95'ini ise Yahudiler oluşturmaktaydı (Karpas, 2003, s. 212)

I. Dünya Savaşı henüz başlamadan, stratejik noktalara yoğun olarak yerleşen Rumların bölgede yol açabilecekleri tehlike merkezi yönetim tarafından da fark edilmişti. Osmanlı Devleti, Seferberliğin başından itibaren sadece dış düşmanın oluşturduğu tehdit ve tehlikelerle karşı karşıya kalmamış, aynı zamanda Ermeni ve Rumların isyan ve casusluk gibi faaliyetlerine de maruz kalmıştı. I. Dünya Savaşı devam ederken, Yunanistan'ın İtilaf bloğu içerisinde savaşa girme ihtimalinin de belirmesi üzerine, sahillerde ikamet eden Ermeni ve Rumların Anadolu'nun iç kısımlarına göç ettirilmesi hususu ve alınacak tedbirler, merkezi hükümet tarafından valilere gönderilen yazılarda sıklıkla hatırlatılmaktaydı. Bu bağlamda 1917 yılı içerisinde Söke kazasındaki Rumların Konya vilayetine geçici olarak göç ettirilmesi durumu gündeme gelmiş fakat değişik nedenlerden dolayı bu karar uygulanamamıştır (BOA, DH. ŞFR, 79/94; BOA, DH. ŞFR, 562/40).

Büyük Harp boyunca, özellikle 1916-1918 yılları arasında Osmanlı Devleti tarafından bölgedeki Rumlara karşı bazı sert önlemlerin alındığı görülmektedir. Rum tebaanın askere alma işlemleri bu tedbirlerin başında gelmekteydi. Ege sahillerindeki Rum yerleşmelerinde yaşayan askerlik çağına gelmiş gençler, sıklıkla firar ederek bölgede faaliyet gösteren Rum çetelerine katılmaktaydılar. Bu nedenle Rum köylerinde ev ev yapılan silah aramaları ve asker kaçaklarının kovuşturulması sıkça yapılan uygulamalar arasında yer alıyordu. Bu tedbirlerin yanı sıra, özellikle askerî açıdan vilayetteki Rum asker firarilerinin ailelerinin sürülmesi de başvurulan uygulamalar arasındaydı. Nitekim 1918 yılının kasım ayında Vali Rahmi Bey tarafından Dahiliye Nezaretine gönderilen telgrafta bildirildiğine göre, Söke kazasının Yoran ve Akköy beldelerindeki 560 Rum firarisinin ailelerinin sürgün edilmek suretiyle cezalandırılmaları gündeme gelmiş, fakat bu iki köydeki firari ailelerin nüfuslarının miktarı 1.500'e yakın olduğundan ve bu Rum ailelerin nakil, iskân ve iaşelerinin oldukça zor bulunmasından dolayı konunun etraflı bir şekilde yeniden tetkik edilmesine karar verilmişti (BOA, DH. ŞFR, 595/10). Devlet bu kararları almak ve uygulamak hususunda oldukça haklıydı. Çünkü söz konusu Rumlar, bölgedeki güvenlik sorunlarının temel nedenini oluşturmaktaydılar. Nitekim, Mondros Ateşkes Antlaşmasının imzalanmasından ve genel terhisten sonra köylerine gizlice dönen bu asker kaçakları Yunanistan'dan aldıkları emirlere uyarak Yoran isyanının çıkmasına neden olmuşlardı (Gökbel, 2005, s. 26). Bu bağlamda örneğin İzmir sancağından gelen çok sayıda göçmenin yerleştiği Sisam Adası'ndan Rumların, savaşın bitiminden sonra yavaş yavaş Anadolu'ya dönmeye başladıkları, aynı gelişmenin Midilli Adası'nda da yaşandığı gözlenmekteydi (Berber, 1997, s. 71). Nitekim, 25 Aralık 1918 tarihinde Aydın Vali Vekili Nurettin Paşa tarafından Dahiliye Nezaretine gönderilen telgraftan öğrenildiğine göre; I. Dünya Savaşı sırasında harp nedeniyle ülke içlerine gönderilen Söke, Urla ve Kuşadası kazalarına bağlı bazı Rum köyleri ahalisi ile İzmir Körfezi sahilinde ikamet eden bazı Rumlar, yeniden eski yerlerine dönmeye başlamışlardı (BOA, DH. ŞFR, 599/134). Bu durum, mütareke döneminin başlangıcından Yunanlıların mağlup olup Anadolu'yu boşaltmalarına kadar geçen süre boyunca devam etmiştir.

1917 yılı içerisinde, İzmir ve çevresi nüfus istatistiği verilerine göre (istatistik verilerindeki toplama hataları düzeltilmiştir) Söke kazasının demografik yapısı şu şekildedir (Serçe, 1998, s. 32-33):

Tablo 1: Söke Kazasının 1917 Yılına Ait Nüfus Verileri

Millet	Erkek	Kız	Toplam
İslam	10.393	11.246	21.639
Musevi	40	30	70
Ermeni	76	62	138
Rum	7.636	8.380	16.016
Katolik ve Milel-i Saire-i İristiyanıye	-	-	-
Toplam	18.145	19.718	37.863

Mütarekeden hemen önce, 21 Ekim 1918 tarihli Köylü gazetesinde yayınlanan nüfus istatistiğine göre, Aydın sancağında 239.530 Türk-İslam nüfusa karşılık 33.440 Rum nüfusu bulunmaktadır (Turan, 2006, s. 24). Sancaktaki Rum nüfusunun yaklaşık olarak yarısının Söke kazasında yaşadığı görülmektedir. Tabloda yer alan bilgilere çok yakın bir şekilde 1918 yılına ait bir başka veride ise, kazanın toplam nüfusu 38.049 olup, bunun 21.765'i Müslüman, 16.059'u Rum, 225'i ise Ermeni ve Yahudilerden oluşmaktadır (Ülker, 1990, s. 35-36).

2. İzmir'in İşgalinden Önce Söke ve Çevresindeki Rum Faaliyetleri

19. yüzyıl Batı Anadolu'sunun toplumsal gerçekliği arasında eşkıyalık, önemli bir sosyal olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çetecilik yalnız Müslüman Türkler arasında değil, Rumlar arasında da görülmektedir (Tekeli & İlkın, 1989, s. 55). Megali İdea'nın savunuculuğunu üstlenmiş olan Etnik-i Eterya, bölgede zaten yağın olan asayişsizliği daha da hakim kılmak için kendisine yöntem olarak siyasal eşkıyalık yolunu seçmiştir. Cemiyet, İzmir ve hinterlandını Makedonya'ya benzetip, emperyalist devletlerin müdehalesini sağlamak suretiyle amaçlarına ulaşmayı düşünmüştür. Etnik-i Eterya, bu maksatla bir taraftan Karabacak, Karayot oğlu Nikola, Hambriko oğlu Penayot, Nikola, Kaptan Andreyta, Kaptan Aleko ve Kaptan Foti gibi bölgedeki yerli Rum çetelerini örgütleyip dağlara çıkartırken, diğer taftan da Yunanistan'dan Kaptan Sokrat, Kaptan Ulaho ve Kör Mina çeteleri gibi bazı çeteleri Ege'ye çıkartmıştır (Yetkin, 2003, s. 55-56). Yunanistan'ın ve Yunan gizli cemiyetlerinin bu faaliyetleri I.Dünya Savaşı ve sonrasında da kesintiye uğramaksızın devam etmiştir. Örneğin, Yanya Şehbenderliğinden takdim olunan telgraftan öğrenildiğine göre 11 Haziran 1914 tarihinde İzmir sahiline çıkarılmak üzere yaklaşık 70 kişilik iki eşkıya çetesi Pire'den hareket etmiştir (BOA, HR. SYS, 2101/1-1). Milas kaymakamlığının yazısından anlaşıldığına göre, haziran 1914 tarihinde Sisam Adası'nda komite reisi Askalya'nın idaresi altında silahlı 3.000'i aşkın çete mensubu bulunmaktaydı. Bunların bir kısmı Dip Burunu önündeki dar boğazı geçerek rastladıkları İslam kayıkçıları soymakta ve katletmekteydiler. Bu eşkıya güruhunun eğitilmesinde Yunanistan tarafından gönderilen subaylar büyük bir rol oynamaktaydı. Nitekim Yunanistan 31 Mayıs 1914 tarihinde Sisam Adası'na 25 civarında subay göndermişti. Bu subayların tek görevi, bu çete mensuplarını eğiterek Osmanlı sahillerine saldırılar düzenlemektir (BOA, HR. SYS, 2101/1-4; BOA, DH. ŞFR, 430/56). Atina sefirinin bildirdiğine göre bu tarihlerde, Osmanlı sahillerine taarruz etmek amacıyla, yakın Ege adalarına Girit, Epir, Selanik ve Kavala'dan akın akın Yunan eşkıyaları gelmekteydi (BOA, HR, SYS, 2101/1-10). Örneğin Atina sefiri Galip Kemali (Söylemezoğlu) Bey'in verdiği istihbarata göre ekim 1914 tarihinde, Kavala'da Yunan hükümeti memurlarının nezareti altında bazı komite ve çeteler teşkil edilmekteydi. Bunların amacı yelkenli kayıklarla önce Sisam'a, oradan da Anadolu sahillerine geçmektir. Fakat Galip Bey'in düşüncesine göre her ne kadar, Yunanistan Kavala'daki bu tertibatı inkâr etse de adalardan Ege sahillerine bir saldırının olacağı aşıkardı (BOA, DH, EUM. 3.Şb, 2/22). Bu bağlamda Yunanistan, mart 1914 tarihinde Söke ve Kuşadası sahillerine karşı Sisam ve Sakız adalarında birtakım tahkimatlar gerçekleştirdi. Aynı tarihte Sisam Adası'na bir vapur dolusu silah çıkardı. Bu adalardaki İslam ahaliyi göçe zorlayan Yunanistan, yerlerine Rumları yerleştiriyordu. (BOA, DH. KMS, 16/39-1). Sisam, Sakız, Midilli ve Limni gibi oldukça önemli adaların karşısında bulunan Anadolu sahillerini topraklarına katmayı tasarlayan Venizelos, adalar politikasıyla ayrıca

Ege sahillerinde azınlıkta kalan Rumların sayısını artırmayı da planlıyordu (Çakmak, 2007, s. 56). Söke'deki Rum faaliyetleri işte tam da bu noktada oldukça büyük bir önem arz ediyordu.

I. Dünya Savaşı'ndan itibaren Ege sahillerinde Osmanlı varlığını tehdit ve yok etmeye çalışanlar sadece sahillerimize yakın ada ve bölgelerden gelen Yunan eşkıyalarından ibaret değildi. Bölgedeki Osmanlı vatandaşı olan yerli Rumlar da Yunan ideal ve faaliyetlerinin bir parçası olarak çoktan harekete geçmişlerdi. Bunların çoğunluğunu yerli Rum asker firarileri oluşturmaktaydı. Örneğin bunlardan Hristo Develioğlu Ordanyo isimli bir Rum asker firarisi, Söke kazasının Gülebeç köyünden Hacı Sokrat oğlu Dimitri'nin değirmenini soyduğu gibi bölgedeki telefon hatlarını da sürekli olarak tahrip etmekteydi (BOA, DH. EUM. 3.Şb, 11/52-11).

Ege sahillerindeki Rum köylerinde ikamet eden Osmanlı tebaası yerli Rumlar, adalardan gelen Rum eşkıyalarıyla iş birliği içerisinde onlara Anadolu topraklarında kılavuzluk hizmeti de vermekteydiler. Örneğin mayıs 1916 tarihinde Sisam Adası'na hayvan kaçırmak amacıyla bir grup Rum eşkıyası Söke'ye çıkmış fakat gördükleri baskı üzerine bunların bir kısmı geldikleri mahale kaçmak zorunda kalmışlardı. Kaçamayan Rum asiler ise Söke kazasından Kuşadası'nın Rumçaklı köyüne giderek bu seferde buradaki hayvanları kaçırmaya teşebbüsünde bulunmuşlar fakat fark edilmeleri üzerine bir şekilde kaçmayı başarmışlardı. Bununla beraber Rum eşkıyasına kılavuzluk yapan yerli Rumlardan altı kişi ise ele geçirilmişti (BOA, DH. EUM. 3. Şb, 13/94). Adalardan gelen Rum çetelerinin önemli amaçlarından birisi de hayvan hırsızlığıydı. Bu amaçla Sisam Adası'ndan Söke, Kuşadası, Çeşme ve Urla gibi önemli sahil merkezlerine sürekli olarak Rum eşkıyaları gelmekteydi. Rum çetelerin en önemli amacı, harp boyunca çalınan hayvanları düşman ordusuna satmaktı. Gasp edilen hayvanlar ayrıca yok pahasına Rum ve Ermeni tacirlerine de satılmaktaydı. Böylece kısa sürede servet kazanan bu tacirlerin de teşvikiyle Rum eşkıyaları ve Yunan askerlerinin bu türden faaliyetleri devam edip gitmekteydi (Anadolu'da Yunan Zulüm ve Vahşeti, 2020, s. 354). Bu durum Rum çeteleri için önemli bir finans kaynağını teşkil ediyordu. Zira eşkıyanın varlığını sürdürebilmesi için her daim paraya ihtiyacı vardı. Rumların hayvan hırsızlığı sıradan bir hadise halini almıştı. Örneğin Dahiliye Nazırı Talat Paşa tarafından Ağustos 1915 tarihinde Aydın vilayetiyle Menteşe, Karesi ve Antalya mutasarrıflıklarına gönderilen yazıda, hayvan hırsızlığı için Sisam Adası'ndan 200 kişilik bir çetenin Kuşadası'na geçeceğini haber alındığı belirtilerek ivedi olarak gerekli tedbirlerin alınması istenilmekteydi (BOA, DH. ŞFR, 55/81).

Bütün siyasi akımların bir merkezden idare edildiğine şüphe yoktu. Osmanlı parlamentosundaki Rum mebuslar, siyasal ve sosyal bütün Rum kurulları, sokakları dolduran kalabalık, hep beraber, direktifi Mavri Mira Cemiyetinden almaktaydılar (Bayar, 1997, C.V, s. 129). Cemiyet ise doğrudan doğruya Venizelos'tan direktif almaktaydı. Patrikhanenin bünyesinde teşekkül ettirilen bu cemiyetin Rumların silahlandırılmasında ve çete faaliyetlerinin meydana getirilmesinde büyük payı vardı (Güler, 1988, s. 36). Nitekim, Emniyet-i Umumiye Müdüriyetinin 16 Haziran 1919 tarihli raporundan, Yunanistan'ın İstanbul'daki temsilcilerinin, Patrikhane ve Kordos Cemiyetinin yardımcılarıyla muhacirleri kaydederek Anadolu'ya gönderdikleri anlaşılmaktadır. Şüphesiz ki bunların amacı Rumlardan çeteler teşkil etmek suretiyle asayiş bozmaktı. Yine aynı şekilde İtilaf Devletlerinin Yunan politikalarını desteklemesinden cesaret alan Patrikhane, Anadolu'daki tüm metropolitlere gönderdiği yazıda, İtilaf Devletleri temsilcilerine ve yüksek komiserliklere telgraflar çekilmek suretiyle Türkler hakkında şikayetlerde bulunulmasını talep etmekteydi (BOA, DH-KMS, 47-2/42). Esasen İttihat ve Terakki yönetimi (İTC), Hükümet ve Harbiye Nezareti, I. Dünya Savaşı henüz başlamadan, stratejik noktalara yoğun olarak yerleşen Rumların bölgede yol açabilecekleri tehlikenin farkındaydılar. Nitekim, Sisam, Midilli ve Sakız adalarının karşısında yer alan Anadolu toprakları, Söke ve İzmir, savaş boyunca ve sonrasında Millî Mücadele döneminde de Rum nüfusunun ve Yunan uyrukluların oluşturduğu sorunlarla karşılaşacaktır (Sürgevil, 2009, s. 112-113).

Rumlara güven olmayacağını bilenler sadece İTC yöneticileri değildi. Mütarekeden sonra İttihatçıların yerini alan can düşmanları Hürriyet ve İtilaf Partisi (HİF) de esasen Rumlara kuşkuyla bakmaktaydı. Avrupa gazetelerinden Rene Puaux'un 4 Nisan 1919 tarihli sayısında "İzmir Görüşmeleri" başlığı altında belirttiğine göre HİF (Progres Liberal), Rumlardan "Her istediğinizi yapacağız, yeter ki, kıyı vilayetlerini Yunanistan'a vermeyesiniz..." talebinde bulunmuş fakat İzmir'deki yerli Rumlar ise "Yunanistan'a katılmayı kesin olarak, elbette istiyoruz. Bu bizim üzerinde yüzyıllarca durduğumuz isteğimizdir." şeklinde bu konudaki adanmışlığı

belirten bir cevap vermişlerdir (Jaeschke, 2001, C.I, s. 110). Aslında bu durum Yunanistan'ın yerli Rumlarla ilgili politikasının da bir özeti idi. Zira Venizelos, 19 mayısta Paris'teki yüksek konsey toplantı halindeyken, Yunan işgal kuvvetleri komutanı Zafiriu'ya, Rum mültecilerin dönüp yerleşebilmesi için Anadolu'nun içlerine kadar girilmesi ve bunun içinde Rumların da silahlandırılması talimatını vermişti (Hatipoğlu, 1988, s. 92). Gerçekte Rumların silahlandırılması çok daha önceden başlamıştı. Nitelim Köylü Gazetesi, 28 Kasım 1918 tarihli haberinde "Kimler silahlanıyor" başlığı altında asıl silahlananların Rumlar olduğunu yazmaktan çekinmedi. Anadolu Gazetesinde de bunu destekleyen haberlerle çıktı (Öktem, 1991, s. 8-9).

Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege adaları sorunu, büyük devletlerin Balkan savaşlarından sonra 1914 şubatında aldıkları bir kararla İmroz ve Bozcaada dışında tüm Ege adalarını Yunanistan'a vermeleri üzerine başlamıştı. Türkiye, Midilli, Sakız ve Sisam adaları için bu kararı kabul etmedi. Bunun için haklı olarak ileri sürdüğü gerekçeler ise adaların stratejik durumları ve Anadolu'daki kalabalık Rum topluluklarına olan yakınlıklarıydı (Smith, 1978, s. 42). İncelenen bölge açısından, özellikle Sisam Adası bu türden faaliyetleri yürüten Rumların yuvası haline gelmişti. Örneğin Emniyet-i Umumiye Müdüriyetinden İzmir vilayeti ile Antalya ve Menteşe mutasarrıflıklarına çekilen telgrafta, I. Dünya Savaşı devam ederken 1916 yılı içerisinde düşman hesabına kayıkla Sisam'dan Kuşadası'na ve oradan da Sığacık ile Demircili arasındaki bir mevkiye gittiği anlaşılan Panayot Dimitraki isimli bir şahıstan bahsedilmekte ve bu şahıs hakkında uyanık davranılması istenilmekteydi (BOA, DH. ŞFR, 63/28). Yine bir başka örnekte, Söke dava vekili Eğinli Ali Bey'in keçilerini çalarak düşman işgali altında bulunan Sisam Adası'na götürmek suretiyle düşmanın yiyecek ve iaşelerini temin eden ve firarda buldukları sabit olan Zafir oğlu Kahya Yorgi ile Dimitri ve İlya Dore'nin idamlarına İzmir Divan-ı Harbi Örfi tarafından gıyaplarında karar verilmişti (BOA, BEO, 4458/334318). Yine 1916 yılının aralık ayında, Söke kazasınca bir hayli zamandır aranmakta olan Rum Çaklı köyünden şaki Yoran Nikola idaresindeki çete, Söke kaymakamlığı tarafından ele geçirilmişti. Nikola ve çetesi düşman himayesindeki çetelerle münasebette bulunmakta ve Söke'den Sisam'a bazı Rumlar ile İslam köylerinden çaldıkları hayvanları kaçırmaktaydılar (BOA, DH. EUM. 3.Şb, 17/20). Bu nedenle daha Yunan işgali başlamadan bile Türk-Müslüman kesimin ciddi olarak kendisini korumak için örgütlenmesi gerektiği bir gerçek olarak ortaya çıkmıştır (Tekeli & İlkin, 1989, s. 56). Dolayısıyla Batı Anadolu'nun sahil kesiminde yaşayan gayrimüslimler ve özellikle Rumlar bir tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır (Sarı & Şimşek, 2014, s. 969). Zira Rumlar, I. Dünya Savaşı'ndan Osmanlı Devleti'nin mağlup, Yunanistan'ın ise galip çıkması üzerine saldırgan ve zalimane tavırlar sergilemeye başlamışlardır. Örneğin Dido Sotiriou'nun belirttiğine göre Selçuk bölgesindeki Rumların silahlanmasıyla birlikte Söke'ye kadar o çevredeki köylerde yaşayan bütün Türkler, evlerini ve tarlalarını bırakmak suretiyle Söke ve Kuşadası'na göç etmek zorunda kalmışlardır (Sotiriou, 1996, s. 135).

Yunan yeraltı çalışmalarının diğer bir yönünü, Batı Anadolu'dan göç etmek zorunda kalmış yerli Rumların gizlice ve askeri eğitimden geçirilerek geri döndürülmesi oluşturuyordu. (Tekeli & İlkin, 1989, s. 60; Atnur, 2010, s. 71). Buna mukabil İttihatçıların ünlü lideri Talat Paşa, Balkan Harbi'ndeki hıyanetleri açıkça görülen unsurlardan memleketi temizlemeyi en öncelikli politikası haline getirmişti (Menteşe, 2019, s. 85). Yunanistan'ın II. Balkan Savaşı'ndan sonra 14 Kasım 1913'de imzalanan anlaşmaya aykırı olarak sınırları içindeki Türkleri göçe zorlaması üzerine İttihat ve Terakki yönetimi de hem bir tedbir ve hem de bir misilleme olarak Teşkilat-ı Mahsusa aracılığıyla Batı Anadolu'daki Rumları takip ettikleri birtakım politikalarla göç etmek zorunda bırakmışlardı. Teşkilat-ı Mahsusa Reisi Kuşçubaşı Eşref Bey'in emrindeki Türk çeteleri; özellikle Söke dolaylarında, Sisam Adası'yla sıkı ilişkileri bulunan Rum köylerine baskınlar yapıyorlardı. Zira Yunanistan'ın zorla göç ettirdiği Türklerin Batı Anadolu Bölgesine yerleştirilebilmesi için Ege'nin Rumlardan temizlenmesi bir zorunluluktur. Fakat, Yunanistan'ın olası bir şikâyeti üzerine batılı devletlerin, bunu uluslararası bir sorun yapıp Osmanlı Devleti aleyhine kullanmalarını önlemek için tüm bu faaliyetler Teşkilat-ı Mahsusa tarafından el altından yönetilmekteydi. İlk etapta yüz binden fazla Rum, Yunanistan'a gitmiş, ya da Anadolu içlerine sürülmüşlerdi (Smith, 1978, s. 40; Taçalan, 1981, s. 57-58). Nitekim, Temmuz 1915 itibarıyla, tahliye olunan adalardaki Rum nüfusun haricinde Marmara sahillerindeki yaklaşık 13.500 Rum'un da Karesi sancağında yer olmadığından dolayı Bursa veya Konya'ya göç ettirilmesine karar verilmiştir. (BOA, DH. EUM. 3.Şb, 6/101-2). İzmir civarından ise yaklaşık 200.000'e yakın Rum Yunanistan'a gitmiştir. Gerçekleşen bu kitlesel Rum

göçü, şüphesiz ki büyük oranda İzmir Valisi Rahmi Bey'in gayretleriyle olmuştur (Menteşe, 2019, s. 86-180). Ele alınan Söke kazası söz konusu olduğunda Rum tehcirinin çok daha erken tarihlerde gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Balkan Harbi esnasında, Yunan adalarına oldukça yakın olan ve her zaman bir baskın beklenen Söke ve havalisinin savunmasında Enver Paşa'nın amcası olan Halil Paşa görevlendirilmiştir. Halil Paşa hatıralarında, sahilde Yunan eşkiyasını barındıran çok sayıda Rum köyünün bulunduğunu, Söke'deki görevine başlar başlamaz ilk iş olarak yöredeki Rumları adalara tehcir ettiğini ve gerçekleştirdiği hareketler ile de Söke mıntıkasını kısa zamanda tertemiz hale getirdiğini ifade etmektedir (Ağanoğlu, 2001, s. 110).

I. Dünya Savaşı süresince özellikle Osmanlının düşmanı olan devletlerin deniz harekâtına girişme ihtimallerinin bulunduğu yörelerde, 1916-1918 yılları arasında, Rumlara karşı oldukça sert tedbirler uygulanmıştı. Alınan birçok tedbir içerisinde askere alma işlemleri başta geliyordu. İzmir dışındaki yörelerde, asker kaçaklarının kovuşturulması ve Rum köylerinde ev ev yapılan silah aramalarının başarıyla yürütülmesi sonuç vermiş ve Rum ahalinin adalara doğru kaçması planı tam olarak uygulanabilmişti (Sürgevil, 2009, s. 112-113). Bu bağlamda hiçbir Rum'a açıkça "Yunanistan'a git" denilmiyordu. Eli silah tutan Rum gençleri, Amele Taburları adı altında toplanarak yol, orman ve yapı işlerinde çalıştırılmak suretiyle tedirgin edilerek rahatları kaçırılıyordu. Bu durum gerek Yunanistan'a gerekse de Anadolu'nun içlerine olan Rum göçlerini hızlandırmıştı. Nitekim, angaryaya dayanamayan Rumlar birer ikişer göç etmek zorunda kalıyorlardı (Taçalan, 1981, s. 58-59).

Bu taburlara katılmak istemeyen Rum gençleri, Ege sahillerimize çok yakın olan adalara kaçarak oralarda Etnik-i Eteryia Cemiyeti tarafından birer anarşist olarak yetiştiriliyorlardı. Bu yetiştirme işi sadece Yunan adalarında gerçekleşmiyordu. Ayrıca Söke bölgesinde bulunan Samsun dağında ve Yamaç köyü yakınlarındaki manastırlarda da Rum anarşistlerine eğitimler veriliyordu (Çağbayır, 1989, s. 32). Yunanistan'ın harbe girmesi halinde Söke, Kuşadası ve Urla sahillerindeki Rumların dahilde farklı bölgelere iskanlarına; şayet Yunanistan tarafından sahillerimize bir taarruz gerçekleştirilirse İzmir'deki Rumların da geçici olarak iç kısımlara sevklerine karar verilmişti (BOA, DH. ŞFR, 509/27). Bu bağlamda Urla'dan 25.000, Seferihisar'dan 2.500, Söke'den 17.000 Rum'un trenle Isparta ve Afyonkarahisar taraflarına sevk edildiklerini görmekteyiz (BOA, DH. ŞFR, 533/68-1). İçişleri Bakanı Talat Paşa tarafından Aydın vilayetine gönderilen 11 Ağustos 1917 tarihli, gizli ve acele ibareli telgraftan öğrenildiğine göre Söke kazasında ikamet eden Rumların iç bölgelere göç ettirilmesi hadisesi 1917 yılı içerisinde de devam etmişti. Söz konusu yazıda, Söke Rumlarının hükümet tarafından Konya'ya sevk edilmeleri halinde, silah ile karşılık vererek kendilerini müdafaa edecekleri ve bunların Sisam ile Anadolu arasındaki en dar kısımdan yüzmek suretiyle Sisam Adası'na geçebilecekleri hususunda istihbarat alındığı ve bu nedenle derhal soruşturma yapılarak, gerekli tedbirlerin ivedilikle alınması talep edilmekteydi (BOA, DH. ŞFR, 79/94; BOA, DH. ŞFR, 562/40). Verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere Batı Anadolu'daki Rumlar, tamamen siyasi ve askeri nedenlerden dolayı sahillerden alınarak iç bölgelere göç ettirilmişlerdir. Fakat bu göçler geçici mahiyette olup, savaşın sonlarına doğru Rumların yeniden eski topraklarına dönmelerine müsaade edilmiştir.

Her şeye rağmen Rumların adalardan sahillere geçişi devam etmiştir. 17. Kolordu Kumandanı Vekili Süleyman Fethi Bey tarafından Harbiye Nezareti'ne gönderilen 5 Mart 1919 tarihli raporda; Söke kazasının yerli Rumlarından daha önce, adalara firar eden 791 kişiden 622'sinin silahlı olarak tekrar geriye döndükleri, sayıları bine ulaşan bu grubun düşmanla beraber hareket ederek bölge halkının huzurunu kaçırdıkları ve bunların yoğun olarak Söke'ye bağlı Akköy ve Yoran köylerinde toplandıkları belirtiliyordu (Turan, 2006, s. 33). Türklerle Rumların arasının iyice açılması ve aralarında büyük bir düşmanlığın doğması üzerine, Rum köylüleri, çok daha önceden silahlanmaya başlamışlardı (Umar, 1974, s. 50).

Mondros'un akdinden itibaren Rumlar, Megali İdea ülkülerini hayata geçirmek için artık uygun zaman ve ortamın doğduğu düşüncesine kapıldılar. Bu nedenledir ki İzmir'de çıkan bütün Rum gazeteleri İzmir'in, İstanbul'un, Trakya ve Trabzon'un Yunanistan'a ait olduğundan ve Osmanlı Devleti'nin yeryüzünden kaldırılması gerektiğinden bahsetmeye başladılar (Kaygusuz, 2002, s. 142). Bu hususla ilgili olarak Dahiliye Nezareti, Aydın vilayetine gönderdiği 25 Eylül 1918 tarihli telgrafta, İzmir'de yayınlanan ve Yunan siyasi emellerine hizmet eden Kozmos, Faros, Telegrafos ve Amaliya isimlerindeki gazetelerin, Yunan gazetelerinin neşriyatını aynen yayınlamak suretiyle yerel kamuoyunu ifsad ettikleri ve Türk İslam ahali aleyhinde tahrik edici

yayınlarında bulduklarının haber alındığına dikkat çekmekte ve vilayet tarafından bu durumla ilgili olarak tedbirler alınmasını istemekteydi (BOA, DH. ŞFR, 91/225). Nezaret, 6 Kasım 1918 tarihli telgrafında ise Aydın vilayetinden bu gibi yayınlarda bulunan gazeteler hakkında matbuat kanununun 16. Maddesi gereği (16. madde, Anasır-ı Osmaniye arasında nifak ve husumet tevliid edecek neşriyatın mucib-i mücazat olduğu hakkındadır) hemen kanuni takibatın başlatılmasını talep ediyordu (BOA, DH. ŞFR, 93/71).

Mütarekenin imzalanmasından sonra Rum çeteleri, kasım ve aralık ayları boyunca etkinliklerini ve eylemlerini kıyı bölgelerinden daha iç bölgelere doğru kaydırmaya başladılar (Mehmetefendioğlu, 2007, s. 31). Türk istihbaratı Yunanistan'ın Batı Anadolu'da bir takım hazırlıklar içerisinde olduğunu haber almıştı. Buna göre Yunanistan'dan Ege Bölgesine kaçak yollarla gelen ajanlar, değişik kimlikler altındaki subaylar, papazlar ve öğretmenler, Rumları büyük bir ayaklanmaya hazırlamaktaydılar. Tehcir, bu açıdan bakıldığında da büyük önem taşımaktaydı (Taçalan, 1981, s. 58). Yunanistan tarafından yapılan ve Mondros'tan çok önce başlayan tüm bu hazırlıklar şüphesiz ki İzmir Valisi Nurettin Paşa'nın da dikkatini çekmekteydi. 5 Ocak 1918 tarihinde Dahiliye Nezaretine gönderdiği şifreli telgrafta, İzmir'deki Rumların, Yunan bayraklarıyla beraber İtilaf Devletlerinin bayraklarını da tedarik etmek suretiyle nümayiş hazırlıklarında bulduklarını belirtmekteydi. Paşaya göre bu gösterilerin amacı Müslüman ahaliyi galeyana getirmek ve karışıklıklar çıkarmak suretiyle İtilaf Devletlerinin müdahalesini sağlamak ve İzmir'i Yunanistan'a vermek gayesine yönelikti. Bu nedenle bu husus konunun önemine binaen şimdiden İtilaf Devletlerinin dikkatlerine sunulmalıydı (BOA, DH. ŞFR, 601/31). Yerli Rumlar, bu gösteri ve taşkınlıklarını 1918 yılı boyunca ve Mütareke sonrasında da sürdürdüler. 1918 şubatı içerisinde gerçekleşen ve Fransızlar ile Yunanlıların da doğrudan katıldığı ve destek verdiği bu gösteriler yerel yönetim tarafından bastırılmış fakat olaylar esnasında bir polis memuru şehit edilmişti (BOA, DH. EUM.6.Şb, 32/9). 1918 yılının sonuna gelindiğinde Rumların gösteri ve taşkınlıkları iyice artmıştı. Bu durum sadece İzmir'de değil çevresindeki yerleşim merkezlerinde de endişeyle izlenmekteydi. Nitekim İzmir'de Yunan bayraklarıyla yapılan gösteriler üzerine Saruhan mebusları Mustafa İbrahim ve Mehmet Sabri Beyler, Meclis-i Mebusan'a verdikleri takdirde; Hükümetin bu gelişmelerden malumatının olup olmadığını ve ne gibi tedbirlerin alındığını Dahiliye Nezaretine sormaktaydılar (BOA, DH.İ.UM. EK, 112/16). Sadaret makamından Dahiliye Nezaretine gönderilen 12 Aralık 1918 tarihli yazıda ise İzmir'deki Rum unsurların Osmanlı Devleti'ni ve Müslüman halkı rencide edecek şekilde sürdürdükleri gösterilerin artık tahammül edilemez bir hal aldığı belirtiliyor ve bölgede güvenliğin sağlanması açısından bu duruma derhal son verilmesi gerektiğinin İtilaf Devletleri temsilcilerine de iletildiği bildiriliyordu (BOA, BEO, 4546/340884-1).

Tüm bu karışıklıkların ve planlamaların arkasında şüphesiz ki İzmir Rum Metropoliti Hrisostomos bulunmaktaydı. Yerli Rumlar üzerinde kuvvetli bir etkiye ve saygınlığa sahip olan Hrisostomos, müthiş bir Türk düşmanı ve aynı zamanda yaman bir çeteciydi. Onun emirleri doğrultusunda Ege kıyılarında, dışarıdan getirilen Rumlar tarafından köyler kurulmaktaydı. Ayrıca bunlar birçok şehir ve kasabamıza gerçek yerlilermiş gibi yerleştirilmekteydi. Bu serseri güruhu türedi Rumlara, kargaşa ve ayaklanma düşünceleri bizzat Hrisostomos tarafından aşılansmaktaydı (Gökbel, 2005, s. 24; Tansel, 1991, C.I, s. 172-173). Hrisostomos, sadece Rum eşkıyalarını organize etmekle kalmayacak, propagandaya da önem vererek Türkler aleyhine bir kamuoyu oluşturmaya çalışacaktır. Bu amaçla Osmanlı Devleti'ndeki Hıristiyanlara ve Rum Ortodokslara zulüm yapıldığından bahseden "Türklerin Hıristiyanlara İ'tisafatı" isimli bir kitap neşrederek bölgedeki Rumlar ile yabancılara dağıtacaktır (BOA, DH. ŞFR, 98/306). Nitekim, onun gelmesiyle birlikte bölge çapında ayaklanmalar başlayacaktır. Çünkü Hrisostomos, İzmir'e Ege çapında düzenlenen bir planı uygulamak amacıyla gelmiştir. Özellikle, Yunan adalarıyla sıkı bir ilişki içerisinde olan Söke ve civarındaki Rumlar, bu adalardan gelen çetelerle birleşmek suretiyle Türk köylerine baskınlar yaparak, motorlar vasıtasıyla hayvanlarını kaçırap Türk köylülerine zulmetmekteydiler (Taçalan, 1981, s. 137; Türkmen,). Söke, Urla, Kemalpaşa ve Ayvalık çevrelerinde Rum çeteleri aşar ambarlarına, jandarma karakollarına, araba kafilelerine ve Türk eşrafına saldırmaya başladılar (Tekeli & İlkin, 1989, s. 60).

2.1. Birinci Yoran (Yenihisar) İsyamı

Sökeli Rumların oluşturduğu çeteler, faaliyetlerine Mondros'tan sonra daha da hız verdiler. İzmir'in işgali onları daha da cesaretlendiren önemli bir gelişme olmuştur (Sarı & Şimşek, 2014, s. 969). Mütarekeden sonra Sisam Adası'yla civar adalardan Söke sahillerine çıkan Yunan çetecileri ile Akköy ve Yoran Rumları köylerde bulunan memur ve jandarmaları kovarak Türk köylerine saldırmaya, halkı katletmeye başlamışlar, mal ve hayvanlarını da gasp ederek civar adalara sevk etmişlerdir (Turan, 1990, s. 354). Mondros'tan hemen sonra bu yöreye gizlice gelen Yunan subayları, yerli Rumlardan oluşturduğu çeteleri Türk köyleri üzerine salmışlardır (Parlak, 1982, s. 400).

Aydın ve yöresindeki Rumları silahlandırıp Türklerin üzerine salan meşhur Söke olaylarının ilki, 1918 aralığının son günlerinde, o zamanların Yoran adıyla bilinen Yenihisar bucağında meydana gelmişti (Parlak, 1982, s. 400). Rumları Türkler aleyhine kışkırtıp tahrik eden bildirimler, adalarda basılıp hazırlandıktan sonra kayıklarla getirilerek Ege sahillerindeki köy ve kasabalarda dağıtılıyordu. Bu bildirimleri dağıtanlardan biri de Yoran'da bakkallık yapan Dimitri adında yerli bir Rum'du (Taçalan, 1981, s. 138; Çağbayır, 1989, s. 32). I. Yoran hadisesi ve Söke'de Rumlar tarafından gerçekleştirilen katliam, 1918 yılının 18 Aralığında 174. Alayın Altıncı Bölük Kumandanı Vekili olarak görev yapan Mülazım Bekir Sıtkı Efendi'nin Söke'nin Yoran köyünden Akköy'e dönerken Rumlar tarafından pusuya düşürülerek şehit edilmesiyle başladı. Şehit edilmiş olduğu, hayvanının başıboş olarak karakola dönmesinden anlaşıldı. Olayın faillerini bulmak için çıkarılan müfrezeye ise Rum çetesi tarafından ateşle karşılık verildi ve müfrezeye kumandanı çavuş yaralandı (BOA, DH. ŞFR, 95/135). Bekir Sıtkı Bey, birkaç gün önce yörede devriye gezerken aynı bucakta oturan yerli Rumlardan Bakkal Dimitri'den şüphelenmiş ve dükkanında yaptığı aramada bol miktarda dağıtılmak üzere Yunanistan'dan gönderilmiş bildirimlerle karşılaşmıştı. Bekir Sıtkı Bey, Dimitri'yi karakola götürürken yerli Rumlar tarafından pusuya düşürülerek şehit edilmişti (Parlak, 1982, s. 400-401).

Bu elim olay İzmir basınında da yankı bulmuş ve dönemin Osmanlı basını da bu olayı yakından takip ederek okuyucularına duyurmuştu. Anadolu gazetesinin belirttiğine göre, Mütarekeden önce Bekir Sıtkı Efendi, bakkal Dimitri'yi yukarıda değinilen faaliyetlerinden dolayı hapsetmişti. Bir şekilde kaçmayı başaran Dimitri, Mütarekeden sonra bölgeye dönerek, yörede eşkıyalık yapan Rumlarla iş birliği yapmak suretiyle intikam almak için bu cinayeti işlemişti (Mehmetefendioğlu, 2007, s. 31). Yenihisar bucağına hemen bir birlik sevk edilmiş ancak ne Dimitri ve ne de şüphelenen hiç kimse bulunamamıştı. Sonradan bunların Yunanistan'a kaçtıkları anlaşılacaktı. (Parlak, 1982, s. 400-401). Olayın takipçisi olan gazeteler, Dimitri ve suç ortaklarının yakalanamamasından duydukları endişeyi de okuyucularıyla paylaşmaktaydılar (Mehmetefendioğlu, 2007, s. 31).

Yoran'da meydana gelen bu hadiseye bölgedeki mevcut jandarma kuvveti sayı bakımından yetersiz kaldığı için müdahale edemedi. Bunun üzerine Söke kaymakamı valiliğe müracaat ederek takviye jandarma kuvveti talebinde bulundu (Tekir, 2019, s. 39). Rum çetelerinin faaliyetleri karşısında çaresiz kalan merkezi yönetim, İtilaf Devletleri temsilcileri nezdinde yardım talebinde bulunuyor, fakat bu girişimler çoğunlukla sonuçsuz kalıyordu. Zira bölgedeki Rum çeteleri, İtilaf Devletleri temsilcileri tarafından korunmaktaydılar. Mütareke hükümleri gereğince Osmanlı orduları terhis edildiği için bölgedeki asayiş ve güvenlik iyice yok olmuş ve bu durum karşısında Aydın vilayeti, avantajlı durumda bulunan Rum çetelerine karşı mücadele edebilmek için Konya ve Karahisar gibi iç bölgelerden jandarma takviyesi talebinde bulunmuştu (BOA, DH. ŞFR, 616/118). 18 Mart 1919 tarihinde, Bekir Sıtkı Efendi'yi şehit eden katil Aleko, yakalandığı halde Söke'deki bir İngiliz subayının işe karışması üzerine serbest bırakıldı. İlk etapta Sisam Adası'na kaçırılmak istenilen Aleko'nun teslimi için hükümet, birtakım teşebbüslerde bulduysa da herhangi bir sonuç alınamadı. Bu durum, Söke Havalı Kumandanlığı Erkan-ı Harbiye Reisi Abdülmecid Efendi tarafından Harbiye Nezareti'ne gönderilen 19 Mart 1919 tarihli raporda: "*Mülazım Sıtkı Efendi'yi şehit eden katil Aleko derdest edildiği sırada Söke'deki İngiliz zabitanın müdahalesiyle serbest bırakılmış ve Sisam'a kaçırılmak üzere olduğundan merhumun hükümete teslimi için mümessilin nezdinde teşebbüsatta bulunulmuştur.*" şeklinde ifade edilmiştir (BOA, DH.EUM.AYŞ, 3/27; Umar, 1974, s. 57; TİH, 1999, C.1, s. 204). Fakat bununla beraber, daha sonraki tarihlerde yapılan resmi yazışmalardan Mülazım Bekir Sıtkı Efendi'nin katilinin kim veya kimler olduğu ve cinayetin nasıl işlendiği

hususlarının tam olarak aydınlatılmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim 16 Aralık 1919 tarihinde Aydın valisi tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen yazıdan öğrenildiğine göre Bekir Sıtkı Efendi'nin kimliği meçhul kişiler tarafından şehit edilerek denize atıldığı belirtilmektedir. Yine aynı belgede, daha sonra yapılan tahkikatlar neticesinde saldırganların Bekir Sıtkı Efendi'nin Emir eri Hristo ile Sisam Adası'ndan Söke'ye geçen Milaslı İlya çetesi olduğu ifade edilmektedir. Geçen bunca zamana ve süre giden takibatlara rağmen İlya çetesi bir türlü yakalanamamıştır. Fakat, çeteye yataklık ettikleri anlaşılan beş kişi zanlı olarak ele geçirilmiştir (BOA, DH. EUM.6.Şb, 48/7).

17. Kolordu tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen telgrafta belirtildiğine göre mart ayının onuncu günü Söke'nin Gülebeç köyü civarında Boşnak köyü ahalisinden Boşnak İsmail ile kız kardeşi, Rumlar tarafından şiddetli bir şekilde katledilmişlerdir. Söz konusu telgrafta aynı günün gecesinde Söke'nin hemen sınır kazası olan Kuşadası sahili ile Urla kazasına 300'er kişilik iki ayrı Rum çetesinin çıkarılacağı kesin bir şekilde haber alındığı bildirilmektedir. Bölgede faaliyet gösteren Rum çeteleri o kadar fazladır ki telgrafta ayrıca Urla kazasında Manol adındaki bir Rum'un liderliğinde 500 kişilik bir diğer çetenin daha oluşturulduğu haber verilmektedir (BOA, DH. EUM. 3.Şb, 29/57).

Mart ayının ilk günlerinde olaylar birbirini izlerken Rum çetelerine Yunanlı subayların yanı sıra İngiliz subaylarının da katıldığı öğrenilecekti. Bu İngiliz subaylarından birinin adı da Teğmen Hoder'di. Ancak İngiliz subayları arasında en etkili olanı Yüzbaşı Smith'di. I. Dünya Savaşı boyunca Anadolu'dan ayrılmak isteyen Rumları adalara kaçıran teşkilatın başında Haskot Smith bulunmaktaydı. Kaçırılan Rum gençleri, Yunanistan ve Makedonya'daki İngiliz ve Fransız ordularına gönüllü olarak yazılmaktaydılar. Eski İzmir Konsolosluğu ve Amiral Galthorpe'un katipliği gibi görevlerde de bulunmuş olan Smith, aynı zamanda Ege sahillerindeki casusluk işlerini de idare etmekteydi (Bayar, 1997, C.V, s. 136). I. Dünya Savaşı boyunca İzmir taraflarında İngiliz istihbaratından sorumlu olarak görev yapan Smith'in iki karısı da Rum olup, tüm gayesi sözde, Ermeni ve Rumları Türk tazyikinden kurtarmaya çalışmaktı (Söylemezoğlu, 1939, s. 40). Tüm bölgeyi karış karış dolaşan Smith, Söke'deki Rumların örgütlenmesinde de önemli bir rol oynamıştı (Parlak, 1982, s. 401). Tüm bölgede fakat özellikle Çeşme, Urla, Seferhisar ve Söke gibi sahil şehirlerinde Rum gençlerini örgütleyen Smith, Mondros'a giderken Rauf Orbay'ın yanına mihmandar olarak verilmişti. Koyu bir Türk düşmanı olan Yüzbaşı Smith, dolaştığı yerlerde Müslümanları yerli Rumların vasıtasıyla huzuruna çağırarak "artık sizin buralarda hakkı hayatınız kalmadı, defolun gidin" şeklinde sözler sarf etmekteydi (Parlak, 1982, s. 456). (Parlak, 1982, s. 395).

Şehit edilen Teğmen Sıtkı'nın katili olarak düşünülen Aleko, İngiliz subayı Hoder'in müdahalesiyle serbest bırakılmış ve adalara kaçırılmıştı. I. Dünya Savaşı öncesi bölgede yaptığı meyankökü ticareti dolayısıyla yöre insanıyla sıkı temasları olan ve bölgeyi iyi tanıyan Hoder, harp esnasında da Yunan adalarından Türk kıyılarına karşı yöneltilen casusluğu idare etmişti (TİH, 1999, C.1, s. 204). Askerlik görevini yedek subay olarak yapan ve biraz Türkçe bilen Hoder, aynı zamanda Forbes meyankökü şirketinin Söke şubesinde çalışan bir memurdur (Aker, 1937, C.2, s. 87; Taçalan, 1981, s. 145). İngilizlerin de açık bir şekilde desteğini alan Rumların bu faaliyetlerini engellemeye Osmanlı Hükümetinin gücü yetmiyordu. Söke'de bulunan 135. Alay, Sisam Adası'ndan gelen Rum çeteleri ve bunların destekledikleri yerli Rumlarla devamlı mücadele halinde bulunuyordu (TİH, 1999, C.2, s. 59).

2.2. İkinci Yoran (Yenihisar) İsyanı

19 Şubat 1919 tarihinde adalardan gelen anarşist Rum gençleri ile yerli Rumlar Yoran'da (Yenihisar) birleşerek ikinci kez isyan çıkardılar (Çağbayır, 1989, s. 33). Bunlar, I. Dünya Savaşı'nda buradan adalara kaçan ve Mütarekeden sonra İngiliz ve Yunan askeri elbiseleri giyerek kayıklarla Söke ve Yoran nahiyesine dönen firari Rumlardı (Umar, 1974, s. 50; Aydınel, 1990, s. 22; Bayar, 1997, C.V, s. 138). İsyanın elebaşları, I. Dünya Savaşı'nın başlarında Sisam'a firar etmiş olan 60 kadar Rum'dan oluşmaktaydı (Halıcı, 2009, s. 116). Rum çeteciler de herkes gibi Türk askerlerinin, bağlaşıklık devletlerin askerleriyle çatışmaya girmemesi hususunda emir aldıklarını bilmekte ve bu nedenle de İngiliz veya Yunan askeri üniformaları giymekteydiler (Umar, 1974, s. 50). Bu öncü isyancılar, Domatce'den İstavro, Yoran'dan Vasil, Dimitri, Söke'den Forbes Meyan fabrikasının

müdürü İngiliz Hoder'in Rum damadı Yorgo, Aleko, Bahçıvan Sarando, oğlu Kalfelis, Cücenoglu ve yardımcılarını Yovano, Tokidi, Astaki, Papadaki, Petro, Orfos, Cani ve yardımcılarını Yorgo, Pandeli, Petro, Dimitro, Tedo ve Yuvanis gibi isimlerden oluşmaktaydı. Bunlardan eşkıya Hrisantos, bağımsız olarak dağlarda dolaşarak Türklere karşı sistematik saldırı kampanyaları planlıyordu (Güneş, 2007, s. 77).

İsyancılar, ilk saldırılarını Akköy'de bulunan depoya gerçekleştirdiler. Burada bulunan 7.000 fişek, 465 bomba, 63 tüfek, 63 kasatura ve bir adet revolverin yanı sıra pek çok aydınlatma aracı, erzak ve muhtelif eşyaya el koyarak depoyu tamamen soydular (Halıcı, 2009, s. 117). Rum eşkıyalar, ikinci saldırılarını ise Rum köyü olan Yoran'da bulunan jandarma karakoluna yaptılar. Karakolda az sayıda jandarma eri bulunmaktaydı. Mütareke gereği ordu terhis edilip, silahlar bırakılınca silahların bir kısmı bu karakolda depolanmıştı (Çağbayır, 1989, s. 33). Sayıları pek az olan jandarma ve nizamiye erleri Akköy'e çekilmek zorunda kaldılar. Türk güvenlik güçlerinin çekilişinden sonra isyancılar Jandarma karakolunda bulunan 56. Tümen'e ait silah cephane ve bombalardan bulduklarını yağma ettiler (Bayar, 1997, C.V, s. 138; Gökbel, 2005, s. 25). Karakoldan yağmalanan silahlar, sonrasında yerli Rumlar ile adalardan gelen Rumlara dağıtıldı (Çağbayır, 1989, s. 33). Saldırı esnasında Jandarma Onbaşı Yusuf Efendi'yi de katleden saldırganların gasp ettikleri arasında karakol çalışanlarının kişisel eşyaları ve bir miktar erzağın yanı sıra üç tüfek ve 1.000 mermi de bulunmaktaydı (Halıcı, 2009, s. 117).

Kendilerine bu şekilde hareket serbestisi sağlayan asiler sonrasında, Yoran'a çok yakın olan Kovala (Mavi Şehir) limanında bulunan gümrük binasına saldırdılar. Burada görev yapan Duyun-u Umumiye memuru Ali Rıza Efendi'yi çıplak ve kolları bağlı olduğu halde darp edip, Yoran sokaklarında dolaştırdılar. Eşine tecavüz ettiler. Sonrasında ise Söke'nin Domatce nahiyesi merkezindeki Hıristiyan ahali, Sisam'dan gelen Rum şakilerle birleşmek suretiyle Yoran Jandarma Karakolunu yağmalamıştır. Durum derhal İtilaf Devletleri mümessillerine bildirilmiştir (BOA, DH. EUM.6.Şb, 49/72-3; Aker, 1937, C.1, s. 14; Taçalan, 1981, s. 145; Apak, 1990, s. 75; Bayar, 1997, C.V, s. 138; Gökbel, 2005, s. 25). Bu saldırı, Yoranlı Rumlar ile Sisam Adası'ndan gelen firari Rumlar tarafından gerçekleştirilmişti. Bunlar, Yunan ordusuna hizmet ettikten sonra memleketlerine geri dönmüş olan Rumlardı (Türkmen, 2010, s. 46). Yoran Duyun-u Umumiye İdarehanesinin kapısını kıran yerli Rumlar, burada görevli memur Ali efendiyi darp edip yaraladıktan sonra, Yoran sokaklarında teşhir edip, kişisel eşyalarını yağmalamışlardı. Fakat böyle bir hadisenin meydana geleceğini ortamdaki gergin havadan hissetmiş olan Ali Efendi tarafından, Duyun-u Umumiye İdaresindeki pullar ve ciltli evraklar daha önceden bir başka yere nakledilmişti. Ancak, daha sonraki aramalarda kasa yevmiye defteriyle diğer bazı defterlerin kayıp olduğu fark edildi. Belgelerden anlaşıldığına göre bu hadise, dinsel ve kişisel nedenlerden dolayı gerçekleşmişti. Zira, Aydın vilayetinden Dahiliye Nezaretine gönderilen yazıda da ifade edildiği üzere, Ali Efendi, mühtedi bir Rum kızıyla evlendiğinden dolayı Sisam'dan gelen firarilerin ve bazı yerli Rumların tecavüzüne uğramıştı. Üstelik Yoran'da bir yağma hadisesi gerçekleşmemiş, Duyun-u Umumiye İdaresinin eşyalarına bir zarar verilmemiş, sadece Ali Efendi'nin kişisel eşyaları yağmalanmıştı (BOA, DH.EUM.AYŞ, 9/57-1,3,5; Türkmen, 2010, s. 46).

Yoran'daki karakol baskınından kaçmayı başarabilen askerlerimizden ikisi Akköy'e gelerek olanları bucak müdürüne anlattılar. Söke'ye bir haberci göndermek suretiyle kaymakamdan da yardım talebinde bulunuldu. Bucak müdürü, emri altındaki küçük bir kuvvetle henüz isyanı bastırmaya fırsat bile bulamadan, isyan kısa süre içerisinde Akköy ile birlikte Domatce, Gülebeç ve Çanlı gibi diğer kıyı Rum köylerine de yayıldı. İsyanın bastırılmasında yeteri kadar güvenlik gücünün olmaması bu durumun en önemli nedenini oluşturmaktaydı (Gökbel, 2005, s. 26; Çağbayır, 1989, s. 33; Mehmetefendioğlu, 2007, s. 32). Yoran köyündeki olayları incelemeye giden Türk jandarmaları, inceleme sonrası Akköy'e dönerken Akköy yakınlarında saldırıya uğradılar. İzmir Valisi Nurettin Paşa'nın 22 Şubat 1919 tarihli bir yazı ile Harbiye Nezaretine bildirdiğine göre, Yunan ve İngiliz askeri elbiseleri giymiş çete üyeleri önde olmak üzere, bütün köy halkının açtığı şiddetli ateş sonucunda meydana gelen çatışmada bir onbaşı yaşamını yitirirken jandarmalarından dördü yaralanmış ve sekizi de kaybolmuştu. Bunlara ilaveten Rum eşkıyalar tarafından köyün karakolu da yağmalanmıştı (Umar, 1974, s. 50; Halıcı, 2009, s. 117). Saldırıdan kurtulmayı başaran bir jandarma askerinin ifadesine göre ise, Akköy jandarma karakoluna yapılan bu baskın neticesinde on askerden daha fazlası Rumlar tarafından katledilmişti. Yine aynı günlerde Sisam Adası'ndan gelerek Çeşme sahillerine çıkan iki Rum çetesi tarafından burada bulunan muhacirlere ait sürülerden bir miktar hayvan kaçırılmıştı (BOA, DH. EUM.6.Şb, 49/76-6).

İsyan dalgasının genişlemesi üzerine 20 Şubat 1919 tarihinde, İzmir Valisi Nurettin Paşa ile İtilaf Devletlerinin İngiliz, Fransız ve İtalyan temsilcileri bir araya gelerek resmi bir toplantı gerçekleştirdiler. İlgili devletlerin delegeleri, söz konusu toplantıda İtilaf polis ve jandarması ile Osmanlı güvenlik güçlerine yardım teklifinde bulundular. Nurettin Paşa, İtilaf temsilcilerinin bu önerisine verdiği cevapta; olayların Hıristiyanlar tarafından kasıtlı olarak çıkarıldığını ve eğer Rumlar şımartılmaz ve Yunan siyasi mümessili ile Kızılhaç'ının ve denizcilerin ve diğer Yunan kışkırtıcılarının tahrik ve propagandalarına imkân verilmezse, fiili olarak hiçbir yardıma ihtiyaç bulunmayacağını ifade etti (TİH, 1999, C.1, s. 204-205; Halıcı, 2009, s. 118). Nurettin Paşa, bu düşüncelerinde son derece haklıydı. Zira Rumlar, o kadar pervasızlaşmışlardı ki Sökeli Rumların, Söke ovasındaki bütün tarlaları kâğıt üzerinde paylaşmış oldukları söylenmekteydi (Elmacı, 2007, s. 50).

Nurettin Paşa, Harbiye Nezaretine çektiği telgraflarda ise Yoran ve Akköy'deki olayların İzmir'e de yansımalarının kuvvetle muhtemel olduğunu söyleyerek nezaretten ivedilikle birtakım tedbirlerin alınmasını talep ediyordu. Buna göre; Aydın'da bulunan fakat insani yardımlardan ziyade siyasi faaliyetlerle iştilal eden ve yerli Rumları isyana teşvik eden Yunan Kızılhaç'ı mutlak surette bölgeden uzaklaştırılmıyordu. İtilaf Devletleri nezdinde girişimlerde bulunularak, çetecilik ve kaçakçılık yapmanın yanı sıra yerli Rumları isyan ettiren adalı Rumların seyahatine de engel olunmalıydı. Bu bağlamda özellikle Midilli, Sakız, Sisam ve İstanköy adalarından Anadolu sahillerine çıkışlara asla izin verilmemeliydi. Ayrıca, 17. Kolordu'nun İzmir, Söke ve Urla yörelerinde güçlendirilmesi için bölgeye acilen 300-400 kişilik bir kuvvetin gönderilmesi gerektiğini belirten Paşa, yeterli sayıda jandarma bölgeye gönderilinceye kadar Konya ve Afyonkarahisar'dan getirilecek kuvvetlerle bölgenin güçlendirilmesini öneriyordu (Halıcı, 2009, s. 118-119).

İtilaf Devletleri, Rumların tutum ve faaliyetleri hususunda Osmanlı Devleti'ne karşı aslında hiç te samimi değillerdi. Bir taraftan polis ve jandarmaları ile Osmanlı güvenlik güçlerine yardım teklifinde bulunurlarken, diğer taraftan da Türk hükümetinin bu gibi olayları önleyici tedbirler almasına bilhassa İngilizler tarafından engel olunuyordu. Örneğin Akköy baskını sonrasında Harbiye Nezareti, Akşehir'deki 23. Tümenin İzmir'e naklini 1919 martında emretmiş ise de Selanik'teki İngiliz komutanlığının müdahalesi üzerine bu takviye yapılamamış, Tümen Afyon bölgesinde kalmıştı. Üstelik İngilizler, askerlik çağı gelen kişilerin askere alınmalarına ve İzmir'deki 17. Kolordu'nun bu yoldan kuvvetlendirilmesine de engel olmaktadır (Umar, 1974, s. 51).

İsyanlarla beraber, bölgedeki kimi askeri ve mülki yetkililerin aileleriyle birlikte vahşice öldürülmeleri ve Rum köylerinde teşhir edilmeleri sonucunda olaylar artarak devam etti (Mehmetefendioğlu, 2007, s. 32). Alınan tüm tedbirlere rağmen Rum baskınları bir türlü önlenemiyordu. İsyancılar, yukarıda da belirtildiği üzere, bölgede bulunan İngiliz subayları Hoder ve Smith'den büyük destek görüyorlardı. Şubat ayı sonunda Söke'nin Domatce nahiyesindeki Hıristiyan halk, Sisam Adası'ndan gelen Rum çeteleriyle birleşerek nahiye müdürlüğünü ve jandarma karakolunu yağmaladılar (Halıcı, 2009, s. 122). Söke ve çevresinde ticari işletme sahibi olan İngiliz ve Fransız şirketleri ve aileleri ise yaşanan tüm bu zulüm ve katliamlara seyirci kalarak görmezlikten geliyorlardı. Hatta içlerinden bazıları, Rum çetelerine yataklık bile ediyorlardı. Örneğin Söke'de bulunan Forbes meyhanesi kökü fabrikasındaki Rum eşkıyalar, gündüz işçi gibi çalıştıkları halde, gece olunca tedhiş hareketlerine girişiyorlardı (Mehmetefendioğlu, 2007, s. 32).

İngiliz subayları tarafından da desteklenen yerli Rum ve Yunanlılardan oluşan silahlı çeteler, mart ayının ilk günü Söke dolaylarındaki bazı Türk köylerini basarak, ele geçirdikleri tüm hayvanları ve erzakı kendilerini kıyıda bekleyen gemilere yüklediler. Rum çeteciler, ayrıca Sökeli Mehmet Ağa'yı, Özyaşı köyünden Osman Efendi'yi ve Arnavut Hasan Çavuş'u da kaçırarak yanlarında rehin olarak götürdüler (Parlak, 1982, s. 401; Taçalan, 1981, s. 145). Kaçırılan bu kişilerden Ömerağazade Mehmet ağa, Söke'de düşmana karşı birleşme ve teşkilatlanma faaliyetlerinin başında bulunan isim olup, bu nedenle kaçırılmıştı. Mehmet Ağa, sonraki süreçte haziran ayı içerisinde kurulacak olan Söke Milli müfrezesinde de görev alacaktı (Gün & Özdemir, 1941, s. 100; Çağbayır, 1989, s. 34).

Rum çeteciler, ertesi gün Mehmet Ağa'nın Söke'deki oğlu Ahmet Ağa'ya bir haberci göndererek 500 altın kurtuluş fidyesi verdiği takdirde babasının teslim edileceğini söylediler. Parayı tedarik eden Ahmet Bey, babasını

kurtarmak üzere o zamanki adı Gülebeç olan Hacı Sokratoğlu Dimitri'nin bulunduğu Güllübahçe köyüne gidince tuzağa düşürülerek bu çete tarafından öldürüldü (BOA, DH. EUM.6.Şb, 49/76-6; Taçalan, 1981). Hacı Sokratoğlu Dimitri'nin bir Yunan subayı olduğu sonradan anlaşıldı. Diğer iki rehinenin akıbeti ise öğrenilemedi (Güneş, 2007, s. 76). Ahmet Bey'in cesedini almak üzere Gülebeç (Güllübahçe) köyüne giden jandarma müfrezesine de Rumlar tarafından ateş açıldı. Çarpışma sırasında Ramazan adında bir jandarma eri yaralandı (Taçalan, 1981, s. 145; Turan, 1990, s. 354-356).

Mart ayının üçüncü günü gecesi, şimdiki adı bilinmeyen fakat resmi kayıtlarda Hart ismiyle geçen Türk köyüne saldıran Rumlar, köy kahvesini tarayarak, kahvede oturmakta olan Altoğlu Hasan Ağa'yı yaylım ateşi sonucunda öldürdüler. Pek çok kişi de yaralanmıştı. Fakat yaralıların akıbeti hiçbir zaman bilinemeyecekti. Yaylım ateşinden çok azının kurtulabildiği tahmin edilebilmekteydi (Parlak, 1982, s. 401; Taçalan, 1981, s. 145). Bekir Sıtkı Bey'in hazin ölümü hafızalarda henüz daha çok taze iken, 1919 yılının mart ayında şehrin ileri gelen eşraflarından Altoğlu Hasan Ağa ile Mehmet Ağazade Ahmet Bey'in Rum çeteler tarafından katledilmesi yöredeki Müslüman ahalinin infialinin daha da artmasına neden oldu. Köylü gazetesinin Söke muhabiri, bölge halkınca çok sevilen Ahmet Bey'in cenaze törenini ve bu bağlamda Söke kazasında yaşanan gelişmeleri okuyucularına şu şekilde duyuruyordu: *"Cenazenin Söke'ye geleceği perşembe günü bütün İslam dükkanları sabaktan akşama kadar kapatılmış ve memleket içindeki en küçük çocuklardan yaşlı başlı kişilere varıncaya kadar herkesi matem ve üzüntü duyguları bürümüştü. Bütün memleket, şehidin cenazesinin Gelepiç'ten telefonla bildirilmesi üzerine, bütün halk yollara dökülerek göz yaşlarıyla cenazeyi karşılamaya gitmişler. Cenaze deve ile Yeniköy civarına getirilmiş ve orada tabuta konulabilmiştir. Tabut, al sancaklarla örtülmüş ve bütün din büyükleri, dervişler ile Allah'ı bir tanıyanlar tekbirler, tehliller arasında ve beş altı bin halkın omuzları üstünde Söke'ye getirilmiştir... Cenaze bütün gözyaşları içinde, akşama doğru Cami-i Kebir kabristanındaki dedesi Ömer Ağa'nın kabri yanına defnedildi..."* (Mehmetefendioğlu, 2007, s. 32-33).

Mart ayının dördüncü gününde de soygun olaylarının birbirini kovalaması ve Söke'nin de tıpkı Ayvalık gibi bir isyan bölgesi olması üzerine, isyanı bastırmak ve Söke'deki 174. Alayı desteklemek için, İzmir'den 56. Aydın'dan 57. Tümenlerden bir makinalı tüfek bölüğü ile Yüzbaşı Tefik Efendi'nin komutası altında 100 kişilik silahlı bir müfrezeye gönderilir. Daha sonra ise yine isyanı bastırmak için Ödemiş'ten 57. Tümenin 135. Alayı da Söke'ye ulaşınca Rum isyancılar oldukça zor durumda kalırlar. İsyân, İzmir'de 56. Fırka ve Aydın'da 57. Fırkalardan gönderilen askeri müfrezelerin müşterek hareketiyle birkaç gün içinde bastırılmıştır (Taçalan, 1981, s. 145; Parlak, 1982, s. 402; Turan, 1990, s. 354-356). İsyânın meydana geldiği köylerdeki Türk halkı bütün eşya ve mallarını bırakarak kayıklarla adalara kaçmışlar ve bir daha geri dönmemişlerdir (Turan, 1990, s. 354-356).

Olayların iyice çığırından çıkması üzerine, İngilizler 26 şubatta isyan bölgesine Hoder isminde bir subayı gönderdiler. Hoder'in görevi Yoran ve Akköy'deki isyancı Rumları olaylara son verme hususunda ikna etmektir (Taçalan, 1981, s.145; Çağbayır, 1989, s. 33). Albay Şefik Bey'in anılarında bahsettiği İngiliz subayı Hoder, Söke yöresine yerleşmiş İngiliz uyruklu bir ailenin çocuğu olup, tamamen Söke'de doğup büyümüşü. Yöreyi avucunun içi gibi bilmekteydi. Bölgede bulunan İngiliz birliklerinde yedek subay olarak görev yapıyordu. Askere gitmeden önce Forbes meyankökü şirketinin Söke şubesinde kâtip olarak çalışan bir memurdu. Olayın ilginç yanı, isyanı çıkaran Rum eşkıyaların elebaşısı Hoder'in damadıydı (Taçalan, 1981, s.145; Parlak, 1982, s. 402). Rum ihtilalcileri arasındaki damadını kurtarmak için Tümen kumandanına itilaf yolunu gösterdiği rivayet edilmektedir. Bu nedenle isyancılarla Türk kumandanı arasında anlaşma sağlanıp işin tatlıya bağlanması için çok gayret sarf edecektir. Bu gelişmeler üzerine 56. Tümen Kumandanı Hürrem Bey isyan bölgesine giderek İngiliz yedek subayı Hoder'in delaleti ile asilerle uzlaşır (Bayar, 1997, C.V, s.138).

Türk askerleriyle karşı karşıya gelmek istemeyen Yunanlı subaylar, Hoder'in arabuluculuğunu kabul ederek adalara çekildiler. Memleketi terk etmeleri ve silahlarını teslim etmeleri hususundaki şartı kabul ettiler. Bu isyancılar, I. Dünya Savaşı esnasında Yoran'dan adalara kaçan Rumlar olup, Mütareke'nin hemen sonrasında İngiliz ve Yunan askeri elbiseleri giymek suretiyle kayıklarla köyelerine gelip, isyanı gerçekleştirmişlerdir (Aker, 1937, C.1, s. 14; Taçalan, 1981, s. 145; Parlak, 1982, s. 402; Çakmak, 2007, s. 91). 17. Kolordu Komutan Vekili Süleyman Fethi'nin Harbiye Nezaretine yazdığı 3 Mart 1919 tarihli şifreli telgraftaki ifadeler de bu durumu

doğrulmaktadır: “Yoran ve Akköy karyeleri kamilen Hıristiyan’dır. Adalardan kaçmak suretiyle gelen Rumlardan olup, kısmen Yunan ve kısmen İngiliz üniformalarını labisdirler.” (Çakmak, 2007, s. 91-92). Bu gelişmeler sonrasında İzmir Valisi Nurettin Paşa, Harbiye Nezaretine gönderdiği 20 Mart 1919 tarihli şifre telgrafta; nahiye müdürünün göreve başlamış olduğunu, Akköy ve Yoran olaylarında Rum çeteleri tarafından gasp edilen silh ve cephanenin peyderpey teslim edildiğini, söz konusu isyan yerlerindeki Yunan ve İngiliz elbiseli 82 Rum’un bir İngiliz vapuruyla Sisam’a iade edileceğini ve Akköy ve Yoran’da Jandarma karakolları kurulduğunu bildirmiştir. Bölgedeki olaylara karışan diğer Rumlar ise aşama aşama sevk ve iade edileceklerdi. (BOA, DH. EUM.AYş, 73/13-2,3). Alınan tedbirler ve Söke’deki askeri birliğin takviye edilerek güçlendirilmesi, yörede yaşanan olayların büyük lde yatışmasını sağladı. Fakat, isyan dalgası bu sefer de Aydın’ın diğer bölgelerindeki Rum köylerinde başladı. İzmir’in işgaline birkaç gün kala Efes harabelerindeki silah deposunun yanı sıra Yenihisar bucağındaki deponun da basılması, silah ve cephanelerinin çalınması Rumların güçlerinin ve saldırılarının daha da artmasına neden oldu (Parlak, 1982, 402). Nitekim Rum çeteleri, cinayetler işlemek, yağma ve soygunlarda bulunmak gibi faaliyetlerin yanı sıra bilinçli ve planlı bir şekilde, bölgedeki silah depoları ile jandarma karakollarını da hedef almaktaydılar. Daha nce Akköy silah deposu ile Yoran Jandarma Karakolunu basıp buradaki silah ve cephaneleri kaçırdıkları gibi ve daha pek çok rneği görüldüğü üzere, 3 Nisan 1919 tarihinde, bu seferde Kuşadası’nın güney sahilindeki Rum köyüne 2 yk mavzerle 2 yk cephane kaşırmışlardı. Jandarma takip kumandanının gelmesi üzerine köydeki jandarma karakolunu basıp, jandarma askerlerinden birini şehit ederken diğerini de esir etmişlerdi (BOA, DH. şFR, 613/33).

Yoran (Yenihisar) isyanı, ilginç bir şekilde ve bilinçli olarak Venizelos’un Paris Barış Konferansı’nda Yunan isteklerini şiddetle savunduğu, ilgili komisyonun da bu istekleri önemle incelediği kritik bir zamanda gerçekleşmiş tamamen planlı bir hadisedir. Akköy ve Yoran isyanlarıyla ulaşılmak istenen hedefler şunlardır:

1. Osmanlı hakimiyeti altında yaşayan yerli Rumların Osmanlı idaresinden duydukları hoşnutsuzluğu İtilaf Devletlerine anlatmak suretiyle onları da inandırmak.
2. Aydın ilinde güvenliğin olmadığı, asayışsızlık ve huzursuzluğun devam ettiği şeklindeki Yunan tezini İtilaf Devletlerine de kabul ve teyit ettirmek
3. Galip devletlerin dikkatini bir kez daha Yunan tezine çekerek, onların bu işlere daha fazla önem vermelerini sağlamaktır (Gökbel, 2005, s. 26).

İşgal yaklaştıka yerli Rumların neden oldukları olaylar da dozunu artırıyordu. Mart 1919 başlarından itibaren Rum çetelerinin faaliyetlerinde önemli bir artış ve genişleme görülmekteydi. Söke’nin Kelih köyünde bulunan aşar ambarlarındaki zahire Rum köylüler tarafından yağmalanmıştı. Üstelik iyice pervasızlaşan Rumlar, hkmetten hiçbir korkuları olmadığını bildiren haberler gönderiyorlardı. Domatce (Doğanbey) köyüne 300’den fazla Yunan askeri elbiselerini giymiş Rum asker kaçakları gelmişti. Bu gelenler yörede aşıktan aşığa çete teşkilatları meydana getiriyorlardı. Bunlar pusu kurmak suretiyle çevre köylerden birçok kişiye katlettiler (Aydınel, 1990, s. 22-23; Tansel, 1991, C.I, s. 88; Gökbilgin, 2018, s. 62-63). Bölgede şekavet hareketlerinde bulunan Rum çetelerin bir kısmı, Sisam Adası’ndan Yunan askeri kıyafetiyle gelirken, diğer bir kısmı da Söke’deki Samsun dağından gelerek bunlara katılıyordu (Gökbilgin, 2018, s. 63). 5 Mart 1919 tarihinde Söke’den Akköy’e giden Söke Jandarma Bölük Kumandanı Yüzbaşı İbrahim Bey ve emri altında bulunan on jandarma ve on asker, Akköy Rumları tarafından abluka altına alınarak hepsi de şehit edilmişlerdir. Dağa odun kesmek için gidip geri dönmeyen İslam Kelebiç Tahtacı köyünden Bektaş oğlu Hamit’in, yapılan tahkikat neticesinde elleri arkadan bağlı olarak Rum çeteleri tarafından öldürüldüğü ve kulaklarının kesildiği anlaşılmıştı (Sarı & şimşek, 2014, s. 970). Buna mukabil Rumca yayın yapan gazeteler: “Memlekette asayış yok, Türkler Rumları öldürmek için silahlanıyorlar” şeklinde iftira ve kara propagandalarla Yunanistan lehine bir kamuoyu oluşurmaya çalışıyorlardı. Bu iftiralar, mütemadiyen yalanlanmasına ve işlenen suçların ve bölgedeki asayışsızlığın nedeninin Rumlar olduğunun ispat edilmesine rağmen bu tür haberler kesintisiz olarak devam ediyordu. (Arıkan, 1989, s. 23).

Bu günlerde Yunanistan, Anadolu sahillerine Rum nüfusu yerleştirme çabasını yoğun bir şekilde sürdürmekteydi. Nitekim Nurettin Paşa tarafından Harbiye Nezaretine gönderilen 8 Mart 1919 tarihli yazıda; Yunan vapuruyla Söke sahillerine gelen Rumların iadesi ve bu tür olayların yeniden meydana gelmesini önlemek için İtilaf Devletleri temsilcileri nezdinde teşebbüste bulunulması talep edilmiştir (Sarı & Şimşek, 2014, s. 967). Bununla beraber, Mütareke öncesi dönemde olduğu gibi, Mütareke sonrası dönemde de Yunanistan ve adalardan Osmanlı sahillerine yapılan Rum geçişi önlenememiştir. Nitekim bu mesele 12 Nisan 1919'da Vükela Meclis'inde de görüşülmüş ve gizli yollardan Anadolu'ya gelen Rumların engellenmesi için gerekli tedbirlerinin alınması yönünde karara varılmıştır. Ancak Mütareke ortamı içerisinde alınan tedbirlerin tam olarak uygulanması asla mümkün olamamıştır (Sofuoğlu, 1994, s. 41). Örneğin 57. Fırka Kumandanlığından Harbiye Nezaretine gönderilen yazıda, Söke'den daha önce Yunanistan'a firar etmiş olan 35 Rum'un 9 Mart 1919'da Domatce köyüne tekrar döndükleri ve bunların asker elbiseli olarak yakalandıkları bildirilmekteydi. Bu durumla ilgili olarak İzmir İngiliz temsilcisi Dickson nezdinde bir teşebbüste bulunmuş ve firarilerin Sisam kumandanlığına teslim edileceği belirtilmiştir (Sarı & Şimşek, 2014, s. 967). Kazaya Sisam Adası'ndan sürekli olarak bir Rum çete akını gerçekleşmekteydi. Başkumandanlık Vekâlet'inden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen yazıdan anlaşıldığına göre yine benzer şekilde, mahalli hükümetle İngiliz temsilci arasında varılan anlaşma gereğince 22 Nisan 1919 tarihinde Söke mıntıkasında ele geçirilen Rumlardan Sisamlı olanlar ile zararlı faaliyetlerde bulunanlarının Sisam Adası'na gönderilmesine; diğerlerinin ise üzerlerindeki asker elbiseleri alınıp birbirlerine müteselsilen kefalet yoluyla bağlanmak suretiyle köylerine gönderilmelerine karar verilmişti (BOA, DH. ECB, 23/85). Devlet Rum çetelerle mücadelesini kolaylaştırmak için aslında yüzyıllardır eşkiyayla mücadelede kullandığı geleneksel bir yöntem olan kefalet sistemini bu kez de Söke kazasında uygulamaya sokmuştu.

Adalardan Ege sahillerine Rum çetelerin geçişini önlemek isteyen hükümet, Mütarekeden hemen sonra sancağın uzun sahillerini korumak için bir motor gambotu İzmir'e göndermişse de istediği sonucu alamamıştır. Bunun üzerine hükümet önce, Yunan Hükümeti'nin eşkiyalara yardımcı olmaması için İtilaf Devletleri nezdinde girişimde bulunmuş, ardından 5 Mart 1919'da kendi gambotunun yapamadığı hizmetin İngiliz, Fransız, İtalyan ve Amerikan savaş gemileri tarafından yapılmasını bu devletlere teklif etmek zorunda kalmıştı (Berber, 1999, s. 72). Hükümet nezdindeki bu girişimler bile adalardan Söke ve çevresine olan Rum akışını önleyemedi. Nitekim, Kuşadası mıntika kumandanı 2 Nisan 1919 tarihinde 57. Fırka Kumandanlığına Söke'nin bazı köylerinde yapılan aramalarda, biri yaralı olmak üzere 13 Rum'un yakalandığını, iki Rum'un da kaçmış olduğunu bildiriyordu (Güneş, 2007, s. 77). Yine 2 Nisan tarihinde Söke kazasında Osmanlı asker elbiseli Vasiloglu Yani, Rum çeteleri tarafından katledilmiştir. Şüphesiz ki, Rumların da hedef alınmasındaki amaç, bölgedeki Hıristiyanların can güvenliklerinin olmadığı hususunda büyük devletlerin dikkatini bölgeye çekerek, onların müdahalesine ve Yunanistan'ın işgaline zemin hazırlamaktır (BOA, DH. EUM.AYŞ, 3/14).

Rum çeteler, zulüm ve katliamlarını hız kesmeksizin sürdürürken, İzmir ve havalisinde işlenen türlü türlü suçlar ve cinayetler karşısında İtilaf Devletleri temsilcileri tarafından gerekli takibatlar yapılmadığı gibi suç işleyenler de kaçırılmak suretiyle korunmaktaydı. Örneğin, 2 Nisan 1919 tarihinde, Kuşadası'nda toplanan Rum firarileri İngiliz torpil arama gemisi tarafından alınarak Sisam Adası'na kaçırılmıştır. Üstelik Sisam'a kaçırılmak istenenler arasında Mülazım Sıtkı Efendi'yi şehit eden katil zanlısı Aleko da bulunmaktadır (BOA, DH.EUM.AYŞ, 3/27).

Yunan işgali yaklaştıkça Rum çetelerin Söke ve çevresinde Türk köylerini basmak suretiyle Müslüman Türk ahaliye yaptığı zulümler de artarak devam etmiştir. 10 Nisan 1919 tarihinde üç Rum, Gülebeç köyünde askerlerimize silahla saldırdılar. Yapılan takibat neticesinde kaçmayı başaran iki firari ile birlikte 12 Rum eşkiya Yeniköy'de, 48'i de Söke'nin diğer köylerinde ele geçirildiler. Fakat, Rum çeteciler her zaman olduğu gibi yine İngilizler tarafından korundular. Söke'deki İngiliz temsilcinin devreye girmesiyle hepsi birden kefaletle serbest bırakıldılar. Üstelik sadece dört Rum eşkiyası Sisam'a geri gönderilirken, yerli Rum şakilerin ise köylerinde oturmalarına izin verilmişti (Halıcı, 2009, s. 125). Yine, 17. Kolordu Kumandanlığı tarafından Harbiye Nezaretine gönderilen 10 Nisan 1919 tarihli raporda belirtildiğine göre Rum eşkiyalar, bu seferde Söke'nin Domane köyüne saldırmışlardı. 35 kişilik bu çeteden 32'si sağ olarak ele geçirilirken, ikisi kaçmayı başarmış, biri ise açılan ateş sonucunda ölü olarak ele geçirilmişti (Turan, 2006, s. 33). Açıkça görülmektedir ki, Rum

çetelerin işlediği suçların cezasız kalması onların daha da fazla cesaretlenmelerine neden olmuştur. Sadece çevre köylerde değil, Söke kazasının merkezinde dahi cinayetler işlemekten çekinmemişlerdir. 14 Nisan 1919'da Söke'nin Çeltikçi mahallesinden Mustafa oğlu İbrahim, 25 Nisan 1919 tarihinde ise Sultaniye mahallesinden Hasan oğlu Mehmet, Rum çeteleri tarafından katledilmişlerdir (Turan, 2006, s. 180). Kuşadası'na bağlı Hayriye köyünden 18 yaşlarındaki İsmail ise Paskalya günü gittiği Çirkince köyünde öldürülmüştür. Ailesinin resmi makamları haberdar etmesi üzerine olayın faillerinden olan dört Rum, Türk jandarmaları tarafından ele geçirilmiştir (BOA, DH. EUM.AYŞ, 7/51). Yine 15 Nisan Cuma günü Söke'nin Akburgazı köyünden Koca Mehmet oğlu İsmail, köy civarında sekiz kişilik bir Rum çetesi tarafından yolu kesilerek katledilmiş, aynı şekilde kızı Raziye'nin karnı yarılarak şehit edilmişti (Sarı & Şimşek, 2014, s. 970).

17. Kolordu Kumandan Vekili Süleyman Fethi'nin Harbiye Nezaretine yazdığı 10 Mayıs 1919 tarihli şifreli telgraftan öğrenildiğine göre ise Söke'nin Domane köyünde askeri birlikler bir Rum çetesiyle karşılaşmışlar ve meydana gelen çatışma neticesinde yedisi Sisam Adası'ndan yirmi sekizi de köy halkından olmak üzere 35 kişilik çetenin 32'si yakalanmış, üç tanesi ise kaçmayı başarmıştı (Çakmak, 2007, s. 92). İzmir'in işgal edildiği gün olan 15 Mayıs 1919 tarihinde ise Ömer Ağazade Mehmet Efendi'nin 860 koyunu Akköy Rumlarından oluşan bir çete tarafından çalınmıştı (Çakmak, 2007, s. 95).

Söke kazasında başta Yoran olmak üzere Rum saldırılarının artmasıyla birlikte Aydın valisi Nurettin Paşa tarafından Dahiliye Nezareti'ne çekilen telgrafta jandarma miktarının artırılması gerektiği belirtilmekteydi. Bununla beraber yeterli miktarda jandarma verilinceye kadar Konya ve Afyon gibi sahilden uzak bölgelerden gönderilmesi mümkün olan jandarmalarla sahillerin takviye edilmesi talep ediliyordu (BOA, DH. ŞFR, 616/118). Oysa bu günlerde, Rumların tüm bu tecavüzlerine rağmen, Yunan işgal kuvvetlerince bir taraftan Osmanlı jandarmalarının silahları ellerinden alınırken diğer taraftan da vazifelerini yapmaları yasaklanıyordu. Rum asiler hiçbir şekilde takibata uğramıyor, şikâyet vukuunda ise takiplerine Yunan jandarmalarının gönderildiği ifade ediliyordu. Gerçekte ise Yunan jandarması gönderilip gönderilmediği veya gönderilmiş ise ne yapıldığı hükümetçe de meçhul kalmakta idi (BOA, DH. EUM.AYŞ, 41/16-45, 47, 52). Şehir ve kasabalarda çete adı altında mezalim yapan yerli Rum ve Ermeniler, doğrudan doğruya Yunan ordusunun resmi himayesine dayanıyorlardı. Haklarında Yunan Jandarma Kumandanlığına veya diğer Yunan memurlarına şikâyette bulunulmasından hiç çekinmiyorlardı. Müslüman ahali her gün her tarafta tekerrür eden olaylar karşısında bizzat Yunanlılar tarafından silahlandırılan Rum çeteleri ile Yunan Hükümeti ve ordusu arasında kat'i bir ortaklık olduğuna kanaat getirdikleri için haklarında reva görülen cinayetlerin her türlüüne karşı artık sükût etmekten başka bir çare bulamamışlardı (Us, 1964, s. 66).

Sonuç

İncelenen dönem içerisinde Söke kazasında yaşayan Gayr-ı Müslimler, Müslümanlarla birlikte her türlü hak ve özgürlüklerden faydalanmışlardır. Tanzimat döneminde artan ayrıcalıklarıyla beraber, Osmanlı Devleti'nin her tarafında olduğu gibi Söke kazasında da idari, sosyal ve iktisadi anlamda huzurlu bir hayat yaşamışlardır. Osmanlı Devleti'nin idaresi altında temsil haklarını nüfus güçleri oranında kullanmışlardır. Aydın Vilayeti Salmelerinden edinilen bilgilere göre, Söke kazasında, tıpkı 1878 yılında görüldüğü gibi, 1908 yılında da başta belediye başkanlığı olmak üzere, kaza idare meclisi, deavi meclisi ve belediye meclisi gibi idari görevlerin her birisinde Müslümanlarla birlikte Gayr-ı Müslim memurlar, bunlar içerisinde ise özellikle Rumların görev yaptığı görülmektedir. Müslüman veya Gayr-ı Müslim, kaza halkının desteğini alıp seçilmeyi başaran herkes mahalli idarelerde görev yapabilmekteydi. Örneğin 1908 yılında kazanın belediye başkanlığı görevini Rum Kalanço Efendi yerine getirdiği görülmektedir. Bu tarihte Söke kazasında oturan yaklaşık 18 bin Müslümana karşı, 14 bin Rum'un yaşadığı göz önünde bulundurulduğunda, Kalanço Efendi'nin kazadaki Rum tebaa kadar Müslüman tebaadan da oy aldığı anlaşılmaktadır.

Rumlar, bölgenin genelinde olduğu gibi Söke'de de Türklere daha müreffeh bir yaşam sürmekteydiler. Bu nedenle Ege'deki Rumların sayısında bir süre sonra büyük artışlar yaşanmış ve bu artışlar örneğin İzmir şehir merkezinde görüldüğü üzere demografik olarak Türkleri geçmeleri sonucunu doğurmuştur. İncelediğimiz dönem içerisinde Söke kazasında nüfus çoğunluğunu Müslümanlar oluşturmaktaydı. İslam ahaliden hemen sonra nüfus sıralamasında Rumlar gelmekteydi. Bununla beraber Aydın sancağı içerisinde Rum nüfusunun en yoğun olarak bulunduğu yer Söke kazasıydı. Örneğin 1919 yılı başlarında kaza nüfusunun 21.765 kişilik kısmı Müslümanlardan oluşurken Rumların sayısı %42,2 oranla 16.059 kişi idi. Bu sayı kazadaki Müslüman nüfusun oranına hemen hemen yakın bir miktardaydı.

I. Dünya Savaşı henüz başlamadan, stratejik noktalara yoğun olarak yerleşen Rumların bölgede yol açabilecekleri tehlike merkezi yönetim tarafından da fark edilmişti. Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'nın başlarından itibaren sadece düşman devletlerden kaynaklanan tehdit ve tehlikelerle karşı karşıya kalmamış, aynı zamanda Gayr-ı Müslim unsurların, özellikle de ele alınan çalışma bakımından Rumların, bir takım zararlı faaliyetlerine de maruz kalmıştı. Bunlar arasında; çeteler oluşturmak, Yunanistan, İngiltere ve Fransa lehine casusluk yapmak, istihbarat toplamak suretiyle Ege sahilindeki köylere saldırılar düzenlemek, sabotaj ve propaganda faaliyetlerinde bulunmak gibi birtakım eylemler yer almaktaydı. Ayrıca tüm bunlara ek olarak, silah altındaki Rumların ordudan firar etmelerine de destek olmaktadır. Balkan savaşları ve I. Dünya Savaşı sırasında Söke'den kaçarak tüm bu dönem boyunca düşman devletler lehine faaliyet gösteren firari Rumlar, mütarekenin imzalanmasıyla beraber üzerlerindeki asker elbiseleriyle beraber yeniden Söke'ye dönmeye başlamışlardır. Bunlar, Sisam Adası'ndan gelen Rumlarla iş birliği içerisinde Söke ve civarında eşkıyalık faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Müslüman köylerinden çaldıkları hayvanları Sisam Adası'na kaçırdıkları gibi, halkın mallarını gasp ederek karakolları basmışlar, silah ve cephaneleri ele geçirmişlerdir.

Gayrimüslimlerin bu tutumlarından dolayı, I. Dünya Savaşı devam ederken, Yunanistan'ın İtilaf bloğu içerisinde savaşa girme ihtimalinin de belirmesi üzerine, sahillerde ikamet eden Ermeni ve Rumların Anadolu'nun iç kısımlarına göç ettirilmesi hususu ve alınacak tedbirler, merkezi hükümet tarafından valilere gönderilen yazılarda sıklıkla hatırlatılmış ve uygulanmıştır. Nitekim, Söke'den bir kısım Rum'un trenle Isparta ve Afyonkarahisar taraflarına sevk edildiklerini görmekteyiz. Yine 1917 yılı içerisinde Söke Rumlarının Konya vilayetine gönderilmeleri gündeme gelmiş fakat daha sonra bundan vazgeçilmiştir. Fakat Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından kısa bir süre sonra Ege sahillerinden iç kısımlara sevk edilen Rumların hükümetin izniyle yeniden memleketlerine dönmeye başladıkları görülmüştür. Bunlar bizzat Yunan hükümetinden aldıkları talimatlar doğrultusunda Yoran isyanının çıkmasına neden olmuşlardır.

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra, İzmir'in Yunanlılara verileceğinden emin olan Söke ve civarındaki yerli Rumlar taşkınlıklarını iyice artırmışlardır. Bu durumdan aldıkları cesaretle, Türklerin kendilerini katledeceği şeklinde yalan ve iftiraya dayalı haberler çıkarmak suretiyle batı kamuoyunu etkilemeye çalışmışlardır. İşledikleri cinayetler ve çetecilik faaliyetleriyle asayiş ihlal eden yerli Rumlar, her yere Yunan bayrakları asarak Yunanlıları karşılamak amacıyla da bir hazırlık içerisinde bulunmuşlardır.

Kaynakça

1. Arşiv Vesikaları

- BOA. BEO. 4546/340884-1, H.08.03.1337/12 Aralık 1918
- BOA. BEO. 4458/334318, H.11.05.1335/4 Mart 1917
- BOA. DH. ECB. 23/85, H. 21.07.1337/22 Nisan 1919
- BOA. DH. EUM.AYŞ. 3/14, H. 01.07.1337/2 Nisan 1919
- BOA. DH.EUM.AYŞ. 3/27, H. 01.07.1337 / 2 Nisan 1919
- BOA. DH. EUM.AYŞ. 7/51, H. 05.08.1337/ 6 Mayıs 1919
- BOA. DH.EUM.AYŞ. 9/57 Vesika:1,3,5, H. 23.08.1337/24 Mayıs 1919
- BOA. DH. EUM.AYŞ. 41/16 Vesika: 45, 47, 52, 4 Teşrin-i Sani 1335/4 Kasım 1919
- BOA. DH. EUM.AYŞ. 73/13-2,3 H.17.06.1337/20 Mart 1919
- BOA. DH. EUM. 3.Şb. 2/22 H. 27.11.1332/17 Ekim 1914
- BOA DH. EUM. 3.Şb. 6/101 Vesika:2, H. 29.08.1333/12 Temmuz 1915
- BOA. DH. EUM. 3.Şb. 11/52, Vesika:11, H.10.04.1334/15 Şubat 1916
- BOA. DH. EUM. 3. Şb.13/94, H. 118.1334/13 Haziran 1916
- BOA. DH. EUM. 3.Şb. 17/20, H.15.02.1335/11 Aralık 1916
- BOA DH. EUM. 3.Şb. 29/57, H.07.06.1337/10 Mart 1919
- BOA, DH. EUM.6.ŞB. 32/9, H.15.05.1336/26 Şubat 1918
- BOA, DH. EUM.6.ŞB. 48/7, H. 13.04.1337/16 Ocak 1919
- BOA, DH. EUM.6.ŞB. 49/72-3, H. 25.05.1337/26 Şubat 1919
- BOA, DH. EUM.6.ŞB. 49/76-6, H. 25.05.1337/26 Şubat 1919
- BOA. DH.İUM. EK. 112/16, H. 07.02.1337/12 Kasım 1918
- BOA. DH. KMS. 16/39, H.19.7.1332/13 Haziran 1914
- BOA. DH. ŞFR. 55/81, H.7.10.1333/18 Ağustos 1915
- BOA. DH. ŞFR. 63/28, H. 13.06.1334/ 17 Nisan 1916
- BOA. DH. ŞFR. 79/94, H. 22.10.1335/11 Ağustos 1917
- BOA. DH. ŞFR. 91/225, H.19.12.1336/25 Eylül 1918
- BOA. DH. ŞFR. 93/71, H.01.02.1337/6 Kasım 1918
- BOA. DH. ŞFR. 95/135, H. 12.04.1337/15 Ocak 1919
- BOA. DH. ŞFR. 98/306, H.25.07.1337/28 Nisan 1919
- BOA. DH. ŞFR. 430/56, R.2.4.1330/15 Haziran 1914
- BOA. DH. ŞFR. 509/27, 31.11.1331/13 Şubat 1916
- BOA. DH. ŞFR. 533/68, R. 15.07.1332/28 Eylül 1916
- BOA. DH. ŞFR. 562/40, R. 12.06.1333/12 Ağustos 1917

BOA. DH. ŞFR. 595/10, R. 08.09.1334/ 8 Kasım 1918
BOA. DH. ŞFR. 599/134, R. 25.10.1334/ 25 Aralık 1918
BOA. DH. ŞFR. 601/31, R. 05.11.1334/5 Ocak 1918
BOA. DH. ŞFR. 609/25
BOA. DH. ŞFR. 613/33, R.03.02.1335/3 Nisan 1919
BOA. DH. ŞFR. 616/118, R.24.02.1335/24 Nisan 1919
BOA. HR. SYS. 2101/1, Vesika:1, 4, 10, M. 11.06.1916

2. Belgesel Kaynaklar

Salname-i Vilayet-i Aydın, H.1296/M.1878, Vilayet Basımevi.
Salname-i Vilayet-i Aydın, H.1311/M.1893, Vilayet Basımevi.
Salname-i Vilayet-i Aydın, H.1326/M.1908, Vilayet Basımevi.

Anadolu'da Yunan Zulüm ve Vahşeti (Matbuat Müdüriyet-i Vesaik-i Resmîyeye Müsteniden Kaleme Alınmış Garbi Anadolu'daki Son Yunan Fecayine Aid Risaledir), Matbuat ve İstihbarat Matbaası, Ankara 1338 (Hazırlayan: Mustafa Zahit Öner), Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul, 2020.

3. Araştırma ve İnceleme Eserler

Ağanoğlu, H.Y. (2001). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makus Talihi: Göç. İstanbul: Kumsaati Yayınları.

Aker, Ş. (1937). 57. Tümen ve Aydın Milli Cidali, C.I. İstanbul: Matbaa-i Askeri.

Aker, Ş. (1937). 57. Tümen ve Aydın Milli Cidali, C.II. İstanbul: Matbaa-i Askeri.

Apak, R. (1990). İstiklal Savaşı'nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Arıkan, Z. (1989). Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını (30 Ekim 1918-8 Eylül 1922). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Atnur, E. (2010). Millî Mücadelede Kuvay-ı Milliye, Rum ve Ermeni İlişkileri. Atatürk Dergisi, 1(6), 71-84.

Aydınel, S. (1990). Güneybatı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekâtı. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Bayar, C. (1997). Ben de Yazdım, Millî Mücadeleye Giriş, C.V. İstanbul: Sabah Kitapları.

Berber, E. (1997). Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922: Mütareke ve Yunan İşgali Döneminde İzmir Sancağı. Ankara: Ayraç Yayınevi.

Berber, E. (1999). Yeni Onbinlerin Gölgesinde Bir Sancak: İzmir (30 Ekim 1918-15 Mayıs 1919). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Çağbayır, Y. (1989). Söke. İzmir: Ayma Matbaası.

Çakmak, Z. (2007). İzmir ve Çevresinde Yunan İşgali ve Rum Mezalimi. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Doğtekin, A. (2021). Söke'nin İşgali ve İşgal Döneminde Rum Faaliyetleri", Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi. 13, 143-168.

Elmacı, M. E. (2007). Sökeli Cafer Efe. G. Güneş (Edt.). Millî Mücadele'de Söke Cephesi ve Önderleri İçinde (s.49-57). Aydın: Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği Yayınları.

Genel Kurmay Başkanlığı. (1999). Türk İstiklal Harbi I Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı. Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.

- Genel Kurmay Başkanlığı. (1994). Türk İstiklal Harbi: II. Cilt, Batı Cephesi, 1. Kısım. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı. (1999). Türk İstiklal Harbi: II. Cilt, Batı Cephesi, 2. Kısım. Ankara: Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- Gökbel, A. (2005). Millî Mücadele’de Aydın (sadeleştiren: Hüseyin Kuruüzüm). Aydın: Kolalı Matbaası.
- Gökbel, A.-Şölen H. (1936). Aydın İli Tarihi (Eski Zamanlardan Yunan İşgaline Kadar) C.I. Aydın: Ahmet İhsan Basımevi.
- Gökbilgin, M.T. (2018). Millî Mücadele Başlarken (Mondros Mütarekesi’nden Büyük Millet Meclisi’nin Açılmasına). İstanbul: Kronik Yayınları.
- Güler, A. (1988). İşgal Yıllarında Yunan Gizli Teşkilatları. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Gün, İ.-Özdemir, A. (1941). Söke Tarihi ve Coğrafyası. Aydın: CHP Basımevi.
- Güneş, G. (2007). Yunan İşgalinin Söke ve Çevresinde Yarattığı Tahribat. G. Güneş (Edt.). Millî Mücadele’de Söke Cephesi ve Önderleri içinde (s.73-96). Aydın: Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği Yayınları.
- Halıcı, Ş. (2009). Millî Mücadele’de Kuşadası ve Söke (1919-1922). İzmir: Yeni Yol Matbaası.
- Hatipoğlu, M. M. (1988). Yunanistan’daki Gelişmelerin ışığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Jaeschke, G. (2001). Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri I. Cumhuriyet Yayınları.
- Karpat, H. K. (2003). Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kaygusuz, B. N. (2002). Bir Roman Gibi. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını.
- Kitsikis, D. (1963). Yunan Propagandası. İstanbul: Meydan Neşriyat.
- Köstüklü, N. (1990). Millî Mücadele’de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Mehmetefendioğlu, A. (2007). İşgal Öncesinde ve İşgalde Söke’de Güvenlik. G. Güneş (Edt.). Millî Mücadele’de Söke Cephesi ve Önderleri İçinde (s.29-37). Aydın: Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği Yayınları.
- Menteşe, H. (2019). Osmanlı Mebusan Meclisi Reisi Halil Mentese’nin Anıları. Ankara: Altınordu Yayınları.
- Nakracas, G. (2005). Anadolu ve Rum Göçmenlerin Kökeni. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Ozil, A. (2016). Anadolu Rumları: Osmanlı İmparatorluğu’nun Son Döneminde Millet Sistemini Yeniden Düşünmek. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Öktem, H. R. (1991). Mütareke ve İşgal Anıları (Haz: Zeki Arıkan). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özdemir, M. (2007). I. Dünya Savaşı Sırasında Osmanlı Devleti Tarafından gerçekleştirilen Rum Tehciri”, ÇTTAD, VI/14, 27-40.
- Parlak, T. (1982). İşgalden Kurtuluşa I Yunan Ege’ye Nasıl Geldi (İlk Günler). İzmir: İzmir Sosyal Hizmetler Vakfı Kültür Yayınları.
- Sarı, M.-Şimşek, M. (2014). Millî Mücadele Yıllarında Aydın Sancağında Gayr-i Müslimlerin Faaliyetleri. Büyük Taarruzun 90. Yılında Uluslararası Millî Mücadele ve Zafer Yolu Sempozyumu. 2-4 Ekim 2012. Uşak. 2014. ss. 959-985.

- Serçe, E. (1998). İzmir ve Çevresi Nüfus İstatistiği 1917. İzmir: Akademi Kitabevi.
- Smith, M. L. (1978). Anadolu Üzerindeki Göz (İonian Vision). İstanbul: Hür Yayın ve Ticaret Aş.
- Sofuoğlu, A. (1994). Kuvayı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu (1919-1921). Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Sonyel, R. S. (2001). Hıristiyan Azınlıklar ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Dönemi. Yeni Türkiye, S.38, 687-691.
- Sotiriou, D. (1996). Benden Selam Söyle Anadolu'ya. İstanbul: Alan Yayınları.
- Söylemezoğlu, G. K. (1939). Başımıza Gelenler, Yakın Bir Mazinin Hatıraları, Mondros'tan Mudanya'ya. İstanbul: Kanaat Kitabevi.
- Sürgevil, S. (2009). II. Meşrutiyet Döneminde İzmir. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını.
- Şemsettin S. (1996). Kamusu'l Alam, C.4. Ankara: Kaşgar Neşriyat.
- Taçalan, N. (1981). Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken. İstanbul: Hür Yayın.
- Tansel, S. (1991). Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, C.I. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Tekeli, İ.-İlkin S. (1989). Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Tekir, S. (2019). Yunan İşgali Öncesinde İzmir ve Çevresinde Rum Faaliyetleri. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, XIX/ Özel Sayı: İzmir'in İşgali, 29-61.
- Turan, M. (2006). Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Turan, M. (1990). İzmir'in İşgalinden Önce Anadolu'da Rum Taşkınlıkları ve Tedbirler. Atatürk Yolu Dergisi, 2/6, 349-361.
- Türkmen, Z. (2010). Devlet Merkezine Gönderilen Raporlara Göre Batı Anadolu'da Yunan Mezalimi. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Umar, B. (1974). İzmir'de Yunanlıların Son Günleri, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1974.
- Us, A. (1964). Gördüklerim Duyduklarım Duygularım (Meşrutiyet ve Cumhuriyet Devirlerine Ait Hatıralar ve Tetkikler). İstanbul: Vakit Matbaası.
- Ülker, N. (1990). Mondros Mütarekesi Döneminde Aydın Vilayetinin Nüfusuna Dair Bir Belge. Tarih İncelemeleri Dergisi, C.V, 35-36.
- Yetkin, S. (2003). Ege'de Eşkıyalar. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Extended Summary

Purpose and Significance:

The main purpose of this study is to reveal the changes in the attitudes and behaviors of the Greeks in the period from the First World War to the occupation of İzmir, and the Greek activities that took place in and around the town of Söke. Especially Samos Island, which is just across Söke, has become the home of the Greeks who carry out such activities. The Greeks living in Söke and coming from the surrounding islands, while trying to bring the region under Greek rule, also did not hesitate to cooperate with the hostile states for this purpose. These; In addition to espionage, they also engaged in activities such as supporting the desertions of the conscripted Greeks, forming revolutionary committees and gangs, gathering intelligence, propaganda and sabotage. As a result of the murders they committed by merging with the local Greek gangs, they did not only cause loss of life, but also usurped the belongings and animals of the Muslim Turks by engaging in robbery and looting activities. The Aegean Islands, located across Anatolian lands, pose a significant threat and danger today as it was yesterday. The article also aims to draw attention to this danger once again by mentioning the Greek and Greek activities in the Aegean islands during the period we examined.

Methodology:

General screening method was used in this study. While discussing the Greek activities from the First World War to the occupation of İzmir, primary sources, especially the Presidency Ottoman Archive documents, were used as much as possible. Documents from many funds of the Presidential Ottoman Archive have been examined. Catalog searches were made in the Archives of the Republic Archive and the Turkish Revolution History Institute (TİTE), but the documents that could be related to our subject could not be found. Apart from the Ottoman archive documents, memoirs, copyright and research works covering the historical period in question were also used. Although the subject we have examined has been discussed in some copyrighted works, this way of handling is partial and not holistic and comprehensive as we have included in our study. In addition, in these studies, the Military Archive of the General Staff was mostly used, and the documents of the Ottoman Archive were either never applied for or partially included in some studies. In this respect, the article is a first in terms of both its comprehensiveness and the sources it deals with, as well as the historical process we have examined.

Results, discussion and conclusion:

As seen in all parts of the Ottoman country, non-Muslims benefited from all the facilities of the state, took part in almost every level of the administrative mechanism, and played a very active role in economic life in Aydın sanjak and Söke, a district of this sanjak. Considering that they are represented in local administrations, it can be easily said that the Greeks lived a peaceful life in Söke in social and economic terms. According to the information we have obtained from the Aydın Province Annuals, in Söke district, just as it was seen in 1878, in 1908, especially the mayor, in each of the administrative duties such as the district administrative council, the deavi council and the municipal council, together with Muslims, non-Muslim officials, especially the Greeks, were assigned. appears to have done. For example, in 1908, the mayor of the district was Rum Kalanço Efendi. The Greeks were richer and more advanced than the Turks in Söke, as well as throughout the region. For this reason, there was a great increase in the number of Greeks in the Aegean after a while, and these increases resulted in their demographic overtaking the Turks, as seen, for example, in the city center of İzmir. During the period we examined, the majority of the population in Söke was composed of the Muslim people, while the Greeks took the second place. However, the place where the Greek population was most concentrated in Aydın sanjak was Söke district. For example, at the beginning of 1919, 21,765 people of the population of the district were Muslims, while the number of Greeks was 16,059 with 42.2%. This number was almost close to the proportion of the Muslim population in the district.

Söke and its environs were exposed to the attacks of Greek gangs, especially from Samos and operating in cooperation with the local Greeks. Those who carried out these attacks were the fugitive Greeks who fled from Söke during the Balkan Wars and the World War, and cooperated with the enemy against the Ottomans. Greek bandits coming from the Aegean islands, especially Samos Island, united with the local Greeks and attacked the villages of Söke, raided the police stations, seized weapons and ammunition, and robbed the property of the local people by committing murders. In the process after the signing of the armistice, the local Greeks of Söke, who heard that the Greeks would come to İzmir, not only decorated all sides with Greek flags, but also complained to both the representatives of the Entente Powers and the Greek Government with false and slanderous news that the Turks would attempt a massacre.